

БСПУ С ПРЕПОДАВАНЕ НА РУСКИ ЕЗИК • МАКСИМ ГОРКИ • РУСЕ
ЮБИЛЕЕН КОМИТЕТ

К 373.5/П 63

120000868019

ИЗ ЧЕЛНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ОПИТ

•
ЗА ПОВИШАВАНЕ
КАЧЕСТВОТО
И ЕФЕКТИВНОСТТА
НА УЧЕБНО ВЪЗПИТАТЕЛНАТА
РАБОТА

ЮБИЛЕЕН СБОРНИК

РУСЕ
1988

K 873.5/1763

ПУ С ПРЕПОДАВАНЕ НА РУСКИ ЕЗИК "МАКСИМ ГОРКИ"

- ЮБИЛЕЕН КОМИТЕТ -

ЗА ПОВИШАВАНЕ КАЧЕСТВОТО И ЕФЕК-
ТИВНОСТТА НА УЧЕБНО-ВЪЗПИТАТЕЛНАТА
РАБОТА

Из чедния педагогически опит
(Юбилеен сборник)

Регионална библиотека
"Любен Каравелов"

120000868019

Съставител: к.п.в.Петко БОЛДЕНОВ

РУСЕ
1988

447408

ПРЕДГОВОР

Сборникът, който предлагаме на читателя, е посветен на 25-годишния юбилей на училището. В него е поместен член педагогически опит на учителите. Разнообразното съдържание затрудни тематичното оформяне на книгата. Най-общо то е разделено в две основни подтеми: "Повишаване качеството и ефективността на обучението" и "Въпроси на комунистическото възпитание на учачите се".

Научнообоснованите подходи за осъществяване на най-добрите варианти на обучение и възпитание, за оптимизация на учебния процес, изискват педагогическо мислене, което се характеризира и като творческо, откриващо. Педагогическото мислене и постигането на практически резултати са характерни черти на включените в книгата разработки.

В дидактиката се отдели значимо място на използването на методи от учители, които оказват стимулиращо влияние. Така се създават ситуации на новост, обогатява се учебното съдържание с постиженията на науката, техниката, културата, изкуството. Някои страни на тези похвати са разгледани при обучението по литература чрез широка палитра от връзки с други учебни дисциплини и с някои изкуства. Положителен опит се споделя и за обогатяване на учебното съдържание чрез достъпно запознаване на учениците от началния курс с творби на изкуството, както и с някои постижения на научно-техническия прогрес при обучението по физика.

Част от методите за организиране и осъществяване на учебно-познавателната дейност все още не са напълно разработени от педагогическата теория. В сборника е споделян опит

само за използването на персонални компютри в учебния процес.

Съвременна задача на дидактиката е да разработи проблема за мисленето и пълноценното използване на паметта в процеса на обучението. На използването на някои от качествата на паметта и мисленето е посветена една от темите. Обучението може успешно да се осъществява, ако са създадени условия за функционално усъвършенстване на учениковия организъм, на физическото възстановяване. Всестранното развитие е немислимо без развити двигателни качества, формирани двигателни умения и навици. Това са част от изискванията, които се обосновават в друга разработка.

Развиващият и възпитаващият характер на обучението изисква творческо приложение на проблемно-откриващите методи. Ето защо представлява интерес за читателя разработката за осмислянето на учебната информация и нейното усвояване чрез решаване на проблеми и активно включване на учениците за аргументирано излагане на мнения в обучението по обществознание. Предлага се положителен опит и за значението на груповата работа като колективна форма, при която са използвани задачи за откриване на лингвистични способности по западни езици, за постигане на по-добри резултати в усвояването на знания по математика в началния курс. Диференцираните групови задачи играят голяма роля за приучването на учениците на колективни методи на работа, а чрез общуването и за формиране на правилни взаимоотношения и научни понятия. Освен като дидактическа форма, състезанието при обучението по химия в сборника се разглежда и като средство за възпитателно въздействие върху учениковата личност.

В теорията на възпитанието на методите за разностранно въздействие върху съзнанието, чувствата и волята на ученика се отдели голямо внимание. Приобщаването към социалните ценности води до формиране на понятия, съждения, оценки, които са в основата на възгледите и убежденията на учениковата личност. Споделен е положителен опит за използване на разнообразно учебно съдържание и похвати при обучението по литература за нравственото възпитание на учениците; за осъществяване на класово-партийното възпитание чрез обучението по родна реч и руски език (I-III клас); за възпитаване в дух на интернационализъм чрез обучението по руски език; за формиране на грижливо отношение към училищното имущество като нравствена задача.

Включеният в книгата човен педагогически опит е плод на диренията на учителите в областта на педагогическата теория и на проведената опитно-приложна работа. Използуването му в широката педагогическа практика ще допринесе за повишаване качеството на учебно-възпитателната дейност, за постигане на по-високи и трайни резултати при формирането, развитието и реализацията на личността на учащите се.

ПЕТКО БОДЖЕВ

I. ЗА ПОВИШАВАНЕ КАЧЕСТВОТО И ЕФЕКТИВНОСТТА НА ОБУЧЕНИЕТО

УРОЦИТЕ ПО ЛИТЕРАТУРА И ВРЪЗКАТА ИМ
С ДРУГИТЕ УЧЕБНИ ДИСЦИПЛИНИ И С ИЗКУСТВАТА

Христо Дончев

Интеграцията на обучението по литература в средните политехнически училища с другите учебни дисциплини, с културните институти, с изкуствата е особено полезна. Тя спомага за повишаване ефективността на учебно-възпитателния процес, за единството в научното и художественото познание, за развитие на въображението, за разширяване и задълбочаване познанията на учениците в овладяване тайните на живота и света.

Като се ръководи от тези разбирания, се стреми да внедрявам новото учебно съдържание в приката урочна работа чрез търсене интеграционни връзки с историята, изкуствознанието, психологията, естетиката, обществознанието, музиката, живописа, киното и театъра, както и с извънкласните форми: кръжокът по художествено слово, драмсъставът и съставите за битови и политически песни.

За да събуди интерес у учениците от осми клас към най-ранната ни литература, създадена в зората на нашето историческо битие, организирам учебна екскурзия до Плиска, Калдара, Преслав и Шумен. Тя има голяма научно-познавателна и възпитателна стойност. Опресняват се и се активизират знанията на учениците за историята и културата на първата българска държава. Те се запознават непосредствено с характера и особеностите на старобългарската архитектура, с бита и поименка на нашите далечни прадеди, с изхода и упадък на

българската държава, със занаятите и изкуствата на древния българин.

Преди организирането на урока-екскурзия, насочвам вниманието на учениците към наблюдение и старателно записване на впечатленията за характера и особеностите на посетените исторически паметници, които са посочени предварителни поименно. Всеки ученик има задължението след завръщане от екскурзията да опише своите наблюдения и впечатления за най-малко от два посетени паметника. Тази е една от основните задачи на урока, свързана с известно проучване и изследване на обектите.

Учениците в своята работа се ръководят от следния план:

1. Предпоставки за възникване на българската литература - развитие на писмото у славяни и прабългари.
2. Чертите и резките - примитивни писмени означения (учениците да се стремят да открият следи от тях върху останките от строителни материали).
3. Начално развитие на писмеността - гръцко и римско писмо (отпечатыци от това писмо по някои паметници).
4. Запазени до днес прабългарски надписи като: "Именник на българските ханове", "Мадарски конник", "Надписът на Омуртаг".
5. Паметници след християнизиранието на България и създаването на славянската писменост:
 - а/ книжовни паметници (жития, похвални и поучителни слова, беседи, защитни слова на писмеността и др.);
 - б/ архитектурни и строителни паметници;
 - в/ паметници на живописата;
 - г/ паметници на бита, поминъка и благоустройството.

6. Да се запишат данни за имената и произведенията на първите създатели на нашата духовна и материална култура.

7. Да се водят бележки по беседите на екскурзоводите и проектирания цветен филм за паметниците на културата от първата българска държава.

В часа по български език и литература с учениците провеждам писмена работа въз основа на техните наблюдения, впечатления и записки. Когато в следващите часове четем писмените работи, с голямо удовлетворение установявам, че повечето от тях са се справили много добре с поставената задача. В работите откривам интерес, старание и добросъвестност при проучване и изследване на паметниците, както и нескрита патристична гордост от нашето културно минало. Урокът-екскурзия доизяснява, обогатява и разширява познанията на учениците за нашето далечно културно минало, поради своята нагледност и непосредствения досег до тези свети старини.

По-късно, при изучаване произведенията на старобългарските книжовници и писатели, учениците по-бързо и по-добре разбират понятието художественост (условно казано) и се съобразяват с естетическите разбирания на епохата, в която са създадени паметниците.

С такъв урок се постига някак несприудено и потисна интегриране на знанията по история, литература, архитектура, живопис.

По-пълно и многостранно изясняване и възприемане на художествените факти получаваме с помощта на другите изкуства при обучението по литература. Така по-добре познанията на учениците се превръщат в убеждения, в отношение и позиция - към робството, насилието и самовластието. Открива се възмож-

ност да се изтъкне спецификата на другото изкуство, неговото място и роли в живота на хората, което се разкри в проведения открит урок на тема: "Проблемът за дълга в трагедията в "Антигона".

По този повод осъществихме сътрудничество с Андрей Медникаров - актьор от театър "Сава Огнянов" - Русе.

Пред учениците се изпълни сцената с пролога на "Антигона" - диалогът между Антигона и Исмена, свързан с проблема за погребението на Полиник. Това беше началото на урока. След изпълнението на диалога поставих въпроса: "Какво място заема сцената между Антигона и Исмена в хода на драматическото действие?"

Отговорите на учениците бяха, че той е отправна точка за разбиране характеристиките на героите и разкриване зародилата на основния конфликт в трагедията. Поставям проблема за правото и вината на Креон и Антигона в спора им за Полиник и за съзнателството на двойно законодателство - на установените държавни закони и неписаните закони на човешката съвест.

След това зададох нов въпрос към учениците: "В представената сцена пресъздадените образи на Антигона и Исмена отговарят ли на вашите представи за героините от трагедията?" Отговорите разкриха, че те допълват и обогатяват техните представи за героините.

На въпрос: "Как мислите, на какво се дължи това?" - учениците отбелязаха, че драматическият герой е по-силен и по-ярък като характер, благодарение на това, че той говори и действа на сцена, наблюдаваме у него жестове, мимика, движение, които го правят по-нагледен и по-релефен. Стига се до извода, че в драматическите произведения всеки образ

е носител на една идея, а не реално действащо лице. Говорихме за външен драматизъм - осъществен чрез диалозите и за вътрешен драматизъм - изразен чрез монолозите.

Така съвсем непринудено засегнахме проблема за спецификата на драмата и театралното изкуство.

Това начало на урока даде тласък на работата ни по-нататък при анализа на сцените, диалозите и монолозите в "Антигона", за разкриване и изясняване на поставената тема. Особено акцентувах на драматичните преживявания на Антигона след изслушване монолога ѝ, записан на грамофонна плоча.

През настоящата учебна година отново съвместно с актьора А.Медникаров изнесохме обобщителен урок: "Общочовешкото и непреходното в трагедията "Фауст". Подготовката за този урок продължи близо два месеца.

В основни линии урокът протече така:

Пред събраните в залата ученици и гости обявих че сборната театрална труппа от читалище "Максим Горки" и ВСПУ "Максим Горки" ще изнесе сцени от първа част на трагедията "Фауст".

Бяха представени сцените: Кабинетът на д-р Фауст и неговият първи монолог, посещението на духовете в кабинета му, облогът между Фауст и Мефистофел и драматичният диалог между Фауст и Маргарита в затвора.

Андрей Медникаров изпълни блестящо ролята на стария д-р Фауст. Балетът на четте ученички от девети "В" клас, представящи духовете, съпроводен с подходящ текст, помогна на зрителите по-дълбоко да вникнат и разбират сложната душевност и противоречивост в характера на Фауст. Великолепно се справи с ролята на Мефистофел поканеният от нас актьор от

Кукления театър. Ролята на Маргарита изпълни ученицата от десети "Б" клас Гали Георгиева, доказала неведнъж актьорските си наклонности. Младият Фауст беше самодеец от читалище "Максим Горки".

Ръководейки се от поставената тема, отправих обобщаващите въпроси към учениците:

Въпрос: Можем ли да твърдим, че в значителна степен трагедията "Фауст" отразява историята и развитието на човешкото общество? Кои са основанията ни за това твърдение?

Отговор: Можем, поради широкият обхват на събитията, които Гьоте реалистично отразява чрез голямото многособразие от символи и алегории. Творбата се отличава със своята многопластовост, отразява период от няколко века.

Въпрос: Като изхождаме от мисълта, че диалектиката и вътрешното съдържание на развитието, единство и борба на противоположностите, можем ли да твърдим, че Гьоте е дал израз на диалектическо мислене чрез Фауст и Мефистофел?

Отговор: Фауст вярва в единството между материята и духа. За него светът е постоянно движение и изменение. Но Фауст не би могъл да бъде това, което е – творец, съзидател, без Мефистофел. Чрез Мефистофел Гьоте отправя сериозно критика към немското феодално общество и неговото еснафство и предразсъдъци. Без него Фауст не би могъл да се прояви като творческа личност.

Следват въпросите, на които учениците дават сравнително по-лесно правилни отговори:

Какви страдания, пориви и стремежи изпитват душата на Фауст? Обобщение на какво е неговият образ?

Има ли нещо човешко, което да е чуждо на Фауст? Кои са най-човешките му стремления?

Какви общочовешки проблеми разкриват отношенията между Фауст и Маргарита? Кои са причините за нейната трагедия?

В какво намира смисъла на живота Фауст? Какви са заветите му към идните поколения?

Кое прави трагедията "Фауст" съзвучна с нашето време?

Последните въпроси към учениците се отнасят до представените сцени, а те са:

Фрагментите, които ви бяха представени от трагедията "Фауст", помогнаха ли по-дълбоко и по-пълно да внекнете в проблемите ѝ?

Играта на актьорите съвпада ли с изработените в съзнанието ви представи за героите на трагедията?

След въпросите последваха мнения и разгорещени спорове за спецификата на литературното и театралното изкуство, за творческата интерпретация на участниците. Изрази се становище, че мнението на официалната литература и театрална критика не трябва винаги да се приема като абсолютна истина. Всеки има право да си изгражда собствени представи за даден герой, да даде оценка за неговото поведение, да хареса или отхвърли някои и интерпретаторски изjudания на актьора, но винаги трябва да се съобразява с идейния и творчески замисъл на автора.

При провеждането на обобщителния урок на тема: "Творчеството на Йовков - извор на красота и човечност" (десети клас) чрез въпросите, отправени към учениците, се стреми да използвам познанията им по психология, естетика, етика и право и по такъв начин да установя интеграционни връзки между литературата и тези науки.

Ето някои от въпросите, отправени към учениците:

Какви нравствени принципи поставя човекът и писателят Йовков?

Отговорите са: хуманизъм, справедливост, красота, вяра в доброто и облагородяващата роля на любовта.

Как Йовков разбира борбата за съвършенство на човешката личност?

Желан отговор: чрез преодоляване и възване със собствените си слабости, недостатъци и пороци. Примери са герои като Индже и Шибил.

Кое според Йовков е най-човечното у човека?

Отговор: Желанието на човека да направи добро, да твори красота, тихият героизъм.

Примери са герои като Сали Яшар, Индже и Тиха.

Как възприемате и тълкувате мисълта на литературния критик Дарин Камбов "Йовков ни помага да бъдем чисти в изгрева и мъдри в залеза на живота си?"

Отговор: Възприемаме го като много човечно по своята същност творчество, един вид нравствен катарзис за читателя.

Нужни ли са на нашето време хора като Йовковите герои: Моканина, Сали Яшар и Серафим?

В отговора на последния въпрос не бързам. Получавам го, след като мои ученици, ентусиазирани почитатели на театралното изкуство, изпълняват на сцената в Дома драматизацията на разказа "Серафим".

Нейното представяне се посреща с радостна възбуда и се изпраща с бурни ръкопляскания. Те са най-добрия отговор на поставения въпрос.

Съвместно с Николай Василев - преподавател по история в гимназията, изнесохме интегриран урок по история и литература на тема: "Втората световна война и борбата против фашизма в историята и в поезията на Никола Вапцаров и Веселин Андреев".

Урокът започна с проектирането на кадри от документален филм за нахлуването на хитлеристка Германия в СССР. На екрана последователно се явяват Призивът-указание на ЦК на КПСС и Решението на задграничното бюро за организиране на антифашистката борба.

Поставя се самостоятелна задача на учениците - запознаване и проучване основните моменти от позива на ЦК на КПС и икономическото положение на България след подписване на тристранния пакт.

След решаването на тази задача се обръщаме към учениците с въпрос: "Как нашият поет-антифашист Н.И.Вапцаров със средствата на поезията отразява съдбата и настроеността на трудовете хора в стихотворението "Селска хроника?"

Отговорът е: Образно, конкретно, вярно исторически, реално, правдиво и възпущащо чрез широко използване на народни изрази, епитети и сравнения.

Следват съобщения на ученици за предаваните на радиостанция "Христо Ботев", картини от съпротивата и дейността на наши бойни групи.

Постави се задачата: учениците да определят характера на започналата у нас борба и движещите сили в нея. След отговорите им, основайки на исторически факти и произведенията на Н.И.Вапцаров "История" и "Песен за човека", също им поставяме задачата да направят извода за движещите сили на борбата и ръководната рол на КПС, разкрити в художествения текст.

При това отбелязваме спецификата и особеностите на литературното произведение и го сравняваме с историческите факти и данни.

Следва запознаване на учениците с програмата на Отечествения фронт и проектиране на кадри, които разкриват подвига, саможертвата и духовното величие на героите-комунисти (разстрела на четиримата от ЦК).

Във връзка с това приканваме учениците да очертаят образа на герой-антифашист в стихотворенията "Писмо", "Дубої", "Предсмъртно" на Н.И.Вапцаров и "Балада за комуниста" на Веселин Андреев. Разсъждаваме за силата на подвига и саможертвата, за примера и духовното безсмъртие на героя, за новия комунистически нравствен критерий.

Поставяме нов въпрос: "Как са съчетани конкретно-историческото, общочовешкото и интимното в поезията на Н.И.Вапцаров и Веселин Андреев ("Испанското писмо" на Вапцаров и "Размисъл" и "Обич" на Веселин Андреев).

Непринудено стигаме до въпроса за жизнената и художествена правда и разсъждаваме върху него.

Урокът обогати и разшири познанията на учениците по история и литература. В него те успяха да свързат събитията по време на Втората световна война с поезията на Н.И.Вапцаров и Веселин Андреев, а проектираните кадри от документалния филм за войната и художествения филм за Вапцаров им дадоха конкретна и нагледна представа за връзката между жизнената и художествена правда.

Учениците почувстваха историческата атмосфера, стигнаха до разбирането, че науката и изкуството могат да имат общ обект и само средствата им за отражение са различни. Науч-

ката доказва с факти, сведения и данни истинността на това или онова събитие, дава познание за него, а изкуството чрез образи и картини изразява отношение, възнува и възпитава.

ОТРАЖЕНИЕ НА НАУКАТА И КУЛТУРАТА В УЧЕБНО-ВЪЗПИТАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

Елка Лисичкова

В часовете по родна реч в началните класове се възпитават редица умения: овладяване техниката на четенето и постигане на изразителност, осмислено възприемане на прочетеното, ориентиране в текста на произведението. В резултат на това у децата се формира способност да четат с разбиране художествена, научно-популярна и учебна литература. В процеса на обучението по четене у учениците се възпитава умение да работят с художествен и научно-познавателен текст. Жанрово-стилистичните различия на двата вида текст изискват различни психологически механизми при тяхното усвояване. Ако художествените текстове се усвояват чрез образно-емоционалния строй на произведението и неговия художествен език, усвояването на научно-познавателния текст се осъществява чрез неговата информативност, т.е. чрез съдържателната страна на текста, логическата връзка между описваните явления, събития и факти.

Етапите на усвояването на знанията от текста не съществуват изолирано. Още първичното възприемане на текста съдържа елементи на разбиране и в известна степен на осмисляне. Тези умения се формират както в уроците по родна реч, така и

в уроците по роден край, когато четивото е основен или допълнителен източник за получаване на знания.

В I клас усвояването на научно-познавателен текст се осъществява до голяма степен с помощта на учителя. Той насочва учениците какво трябва да прочетат, на какво да обърнат по-голямо внимание, ориентира ги към главното в текста.

По-голяма самостоятелност се предоставя във II клас. Учениците вече са придобили начални умения за работа с текст. В часовете по роден край те получават знания за различни явления в природата, запознават се с много понятия. За мен е било важно винаги да ангажирам тяхното мислене, да ги накарам сами да стигнат до определени изводи, да открият главното. Обикновено тръгваме от нещо познато, нещо наблюдавано. Събуждам интереса им за научаване на новото. С помощта на текста в учебника и с насочващи въпроси те могат сами да стигнат до даден извод, да усетят същественото.

Например понятия като хоризонт, линия на хоризонта, природа, учениците усвояват благодарение на конкретни наблюдения на околната среда. Текстът им помага да разширят тези познания, да анализират впечатленията от наблюдаваното и да систематизират необходимото в конкретно понятие - в случая понятието хоризонт или природа.

По-висока степен на усвояване на научно-познавателен текст се постига в III клас. Учениците вече боравят със значително повече информация. Много от тях могат не само при прочитането на текст да открият същественото, но и чрез логически разсъждения да стигнат до нови изводи, да намират нови решения. Ще приведем пример с урок по природознание. Тук учениците като че ли имат най-добра възможност да боравят с

текст, който им дава нещо ново. Тема на урока "Тревисти растения в гората". След като вече сме правили опити за самостоятелно възприемане и анализ на част от текст, реших да проверя техните умения за вникване в съдността при цял текст. По-голямата част от децата усетиха основните моменти в урока, посочи-ха главното. Имаше и такива, които не можах да се справят. Просто наизустяваха. Но радостно е, че някои ученици не само се интересуваха от посоченото в текста, но се опитваха и да задават въпроси, свързани с него, търсеха техния отговор. Чрез логически разсъждения те успяха да си отговорят защо равнопътящите растения се срещат в широколистните гори, защо цъфтят преди разлистването на дърветата, кое им помага да се развиват.

Полезен е похватът за отделяне и съпоставяне на съществено от несъществено и анализ с въпроси. В заключителния етап на работата трябва да решим заедно с децата какво ново сме научили, прочитайки това четиво, можем ли да използваме някъде тези факти.

В единство с осмисленото изучаване на устната и писмената реч, учениците усвояват знания за природната и обществената действителност, овладяват рационални начини и подходи за познавателна и практическа дейност. По-добре се ориентират в материалната съдност на предметите и явленията, подготвят се за вникване в основните закономерности. Успешно усвояват съществени елементи на диалектико-материалистическия мироглед.

Наред с повишените познавателни възможности на учениците се разширява кръгът на техните интереси и потребности. Засилва се стремежът към общуване, към реална, искрена и

справедлива оценка за нравствени и естетически явления. Усетът им за хармония в цветовете, форми и звуци, за красивото в природата, в изкуството и в поведението на хората е изразен в богатството от рисунки, изработени предмети, съчинения, описания, стихове, гатанки, при участието им в празници и тържества, в ежедневието им поведение. Положителни изменения настъпват в приложението на знанията в практическата дейност. В разнообразните трудови ситуации учениците са по-уверени и самостоятелни. Усъвършенствуват се конкретните трудови умения.

Трудът на ученика в училище получи по-голяма обществена значимост, става по-разнообразен и интересен, придобива по-творчески характер. В колективния труд се възпитава дисциплинираност, прецизност, творческа организация, утвърждават се нови взаимоотношения между учениците. Те се стремят да работят качествено, да бъдат стопани на своя труд и на общественото имущество.

Извънкласната познавателна и научно-техническа дейност в I-III клас има за цел да разширява и задълбочава интересите на учениците към науката и техниката, да създава условия за развитие и изява на способностите им, да ги подготвя за труд при съвременното развитие на научно-техническия прогрес, да спомага за формиране на основите на марксистко-ленински мироглед. Съдържанието на извънкласната познавателна и научно-техническата дейност в I-III клас дава възможност за събуждане на любознателността, интересите, творческото мислене у децата, възпитава съобразителност, организираност, развива чувството за отговорност и колективизъм. Съобразено е с възрастовите особености на учениците. Отчита тенденциите в развитието на научно-техническия прогрес и изискванията за модернизация и

интелектуализация на труда в нашето общество.

Най-разпространени в началния курс са масовите форми на дейност. Те обхващат повечето от учениците чрез организираните празници на науката и техниката, състезания по конструирание и моделиране, рецитали, екскурзии.

Прегледите на ТНТМ са всеобхватна форма на изява. Учениците от началния курс участвуват в училищните изложби, в организираните по време на прегледа състезания, викторини. Специфична форма за участие на учениците от I-III клас в прегледите е играта "Пътешествие в Техноград".

При учениците от I-III клас не са открити още определени интереси към отделни клонове на науката и техниката. Те се интересуват от всичко. Тази особеност се отчита при организацията на учебния процес. Заниманията включват елементи на неочаквани решения, игрови моменти, занимателност, зад която се крие сериозна познавателна мисъл. Децата се отнасят с голямо внимание и любознателност към разказите на учителя за бележити учени, велики изобретатели, истории на големи открития и др. Освен познавателен ефект, те имат много силно възпитателно въздействие и помагат на учениците при диференциране на интересите.

Огромно възпитателно въздействие има изучаването на миналото и настоящето на родния край. С каквото и съдържание да се запознават учениците при организацията на научно-техническата дейност, винаги трябва да се търси връзката с актуалните задачи, които решава нашата страна, с конкретното социално-икономическо или културно развитие на селището, района, с неговото минало и бъдеще.

За да се развият у човека най-добрите черти, ние сме длъжни да го възпитаваме така, че той да може да живее в колектива, да обича и уважава хората. Учтивостта, вежливостта, внимателното отношение към близките са признак на висока култура. Красивите човешки отношения доставят истинска наслада. В широкия смисъл на думата всички функции на образователната система могат да бъдат определени като културни, защото образованието и възпитанието всякога са посед елемент на културата на едно общество. Образователната система е призвана да подготвя младите хора и като потребители и като производители на културни ценности. Способността на личността да се ориентира, да възприема и оценява произведенията на изкуството и литературата не е природно дадена. Тя е способност, която се формира, възпитава и развива.

В процеса на обучение личността се запознава с културното наследство и усвоява определени културни образци. Особено съществено е, че от начина на приобщаване към културните ценности зависи както тяхното възприемане, така и отношението, което се формира към тях. Културните образци на поведение и дейност не могат да бъдат налагани, те могат да бъдат възпитавани. Културен смисъл има и овладяването на научните знания и запознаването с художествените ценности. Културата на поведението се възпитава упорито, системно, тактично. Културата на човешките отношения се реализира в оферата на бита, в семейството, в приятелската среда, в ежедневието общуване с хората. Културата на общуването включва уменията човек обективно да оценява себе си и другите, уменията да вижда фактите такива, каквито са, способността внимателно да изслушва събеседника.

Податливостта и възприемчивостта на децата от началната училищна възраст дават възможност за усвояване на система от знания за култура на поведението. Дава възможност за изграждане на определени културни навици и привички, съобразно програмата за възпитателната работа, задачите на нравственото възпитание и новата система на учебно-възпитателната работа I-III клас на БХШУ.

Емоционалният фактор играе основна роля при възпитанието и обучението на малкия ученик. Една от особеностите на детската психика е по-пълното и по-задълбочено възприемане на оня материал, който е емоционално наситен, който въздейства върху чувствата и настроенятия. Учениците от начална училищна възраст са много чувствителни към всичко красиво: към доблестната постъпка, хубавата картина, приятната музика. Това е заложено в по-голяма или по-малка степен у тях и ние, учителите, трябва да намерим начина, по който да го доразвием.

Винаги съм смятала, че най-добре е детето да възприема изкуството на живо. Да чуе и види изпълнение на артисти, да влезе в картинната галерия, да се наслади на танцовото изкуство на нашия народ. Много удачно е организирането на детски утра по различни поводи. Например срещата с баба Марта. Второкласниците така се ентусиазираха, водени от артистите, желаещите да се изявят бяха толкова много, че времето не стигна за всички. Или детското утро за Нова година. Много музика, много танци, хумор.

Кукленият театър - старият познат на децата, все още не е напуснал техния емоционален свят. С интерес гледах "Белите коминючистачи" на Рижкия куклен театър. Беседата, която проведохме в училище ми показва, че наистина ги е развълнувало

не само съдържанието на постановката, но и играта на актьорите. Те обсъждаха тяхната игра. Това вече е стъпка напред.

По-трудно се осъществява допира им с "голямото" изкуство. Посетихме ателието на художника Тодор Филипов. Исках да проуча как ще възприемат истинските, големите произведения на изкуството. Улесни ме това, че художникът има и картини по-разбираеми, по-достъпни за тях и такива, които говорят по-скоро с богатството на цветовете си. Бях подготвена за реакцията им и затова не се изненадах, когато започнаха да се възхищават на първите картини. Грабна ги многообразието, цветната палитра, формата на платната. Но другите картини подминаваха.

Спрях вниманието им на картината, изобразяваща покрайнината на село в една ранна есенна утрин. Реалните образи бяха бегло засегнати. Но платното беше изпълнено с преливащи се, тук-таме замъглени, тайнствени цветни петна. Затова първата реакция беше: "Какво е нарисувано тука? Нищо не се разбира". Помолех ги да се вгледат по-внимателно. Видяха къщите в далечината. Колкото повече се вглеждаха, по-ясно различаваха отделни елементи. Не е ли това есента с цялата ѝ прелест, такава, каквато само творците и чувствителните личности могат да си представят? А утрото, утрото усещат ли? Вече се вглеждат по-внимателно. Разбира се, тази замъгленост, тази лека сивина, покрила като воал къщи и дървета. Не всички се досетиха веднага, но според мен това бе една малка победа. Вече знам, че в класа има деца, които вместо прибързано да отминат една картина, с пренебрежителното "нищо не се разбира", ще се вгледат, ще помислят, ще вникнат по-дълбоко в това, което е нарисувано.

Всестранното развитие на младия човек, емоционалното и интелектуалното богатство на неговия свят, отношението му

към хората, към природата и живота - това е, което очертава същината на учебно-възпитателния процес в съвременното училище. Културата на младия човек ще си остане непълноценна, ако се изгражда като усвояване на определено количество информация, като култура за собствена консумация и удоволствие, без връзката ѝ с действителния принос на личността за прогреса на обществото. Ето защо ние не можем да си представим процеса на обучението и възпитанието на учениците, тяхното идейно и нравствено, естетическо възпитание без тяхната готовност за труд. Целта на училището е да подготви по-добре подрастващите за живота в социалистическото и комунистическото общество.

ОБУЧЕНИЕТО ПО ФИЗИКА С ИЗИСКВАНИЯТА НА НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИЯ ПРОГРЕС

Бонка Дочева

Всеобщността на физическите знания и методи на познание по отношение на природните и техническите науки, нарастващата роля на физиката като производителна сила в съвременното общество и решаващото ѝ влияние върху темповете на научно-техническия прогрес, определят фундаменталното значение на учебния предмет физика. Обучението по физика развива творческите възможности на учениците, изгражда у тях умения и навики да прилагат придобитите знания в практиката. Главните задачи на обучението по физика са:

- запознаване с физическите основи на технологиите в стратегическите направления на техниката и производството: механизация, автоматизация, енергетика, ЕИТ, създаване на ма-

Поставяме задача на учениците да проучат къде в заводите на територията на Русе се използва електронно-изчислителна техника. Получаваме информация: завод "Н.Киров" произвежда електронизирани електротехнически устройства, които заемат 80 % от промишлената продукция на завода; ЗЕМИ внедрява нови технологии, в резултат на което са усвоени за пръв път в страната нови материали за производство на многослойни печатни платки; ЗЕМИ премина към производство на автоматизирани технологични линии с висока степен на електронизация, което е предпоставка за технологичното обновление на машиностроителното производство в страната - 50 % от производството на завода е за износ.

В производството компютрите се използват в ОХИ "Н.Лавров" за дозиране на фуражни смеси, а в "Арда" се използва специализиран компютър-дизайнер, който разкроява материали и др.

Достигаме до извода, че с победата на социализма се създават качествено нови исторически условия научно-техническата революция да се разгръща за благото на обществото и да се постигне единство между обществен и научно-технически прогрес.

Урокът "Лазери" в X клас е също много подходящ за свързване на съвременните технологични постижения с практиката. Координационната програма по приложение на лазерната техника в промишлеността предвижда разработка на лазерни методи за измерване, лазерна апаратура за автоматизация и лазерни технологии за някои конкретни нужди на различни отрасли на нашата промишленост. Лазерните технологии са свързани с изясняване на въпроси от взаимодействието на лазерните лъчи с веществото и това кара учениците по-добре да осмислят учебното съдържание. Поставяме задача на учениците да проучат, къде в

Русе се използват лазерни технологии. ВТУ "А.Кънчев" и завод ЗИТА ползват лазерни устано̀вки за завариване на вентили, СКТИ за пробиване на отвори и др.

С голям интерес учениците посрещат часовете, в които се отделя време за съобщения, свързани с научни открития и постижения в областта и страната, произтичащи от постановките на пленумите. Интерес за учениците представляват изградените центрове по създаване на прогресивни технологии. В Русе се изгради институт за вакуумни и плазмени технологии, които дават приоритет на НРБ в рамките на СИВ - технологичен център по автоматизация на машиностроенето, ВТУ "А.Кънчев" и ЦМ-филиал Русе, технологичен център за производство на зъбни колези и други детайли по метода на пластични деформации, технологичен център по компютърна система за управление и контрол към ВТУ "А.Кънчев" и завод "Н.Киров", технологичен център по взривно обработване на металите към ВТУ "А.Кънчев" и СКТИ. Изтъкваме, че важна движеща сила на НТП е дълбоката и всеобхватна интеграция в развитието на технологиите.

Необходимостта от актуализиране на учебното съдържание и на методите за неговото овладяване ни насочи към изграждане система за събиране и систематизиране на информация.

На отделни ученици поставяме задача още в началото на учебната година да събират материали по определени въпроси, свързани с учебното съдържание, по които те докладват при преподаване на съответния учебен материал. "Овладяване на космоса" - VIII клас, "Ниски температури" - IX клас, "Свърх-проводимост" - IX клас, "Полупроводникови прибори" - IX клас, "Енергетика" - X клас, "Ултразвук" - X клас, "Радиоактивни изотопи" - X клас и др.

На учениците, включени в творчески колективи и групи по интереси към ВТУ "А.Кънчев", ПРПС и ЗНП, се препоръчва да събират материали за внедрителска дейност в съответните предприятия.

При възможност включваме и родители, които могат да ни доставят информация. Така например информацията за % на електронната и електронизирана техника в края на VIII и IX петилетка по отрасли за Русе показва: съобщения - 60-85 %, търговия - 45-55 %, бит - 25-30 %, здравеопазване - 50-60 %, изследователска дейност - 45-70 %, металоорежещи машини - 35-52 %, тежко машиностроене - 27-35 %, металургия - 11-15 %, енергетика - 10-15 %, селскостопански машини - 20-50 % и др.

Чрез интеграция с ВТУ "А.Кънчев" организираме посещения в катедрите за запознаване на изявени ученици с работата на отделни катедри и звена и техните постижения в научната работа. Една от целите на тези посещения е и ориентирание на отделни ученици за работа в секции и съвместно с научни работници. Група ученици работи към катедра "Автоматизация" с ръководител Р.Ценова, катедра "Електротехника" с ръководител доц. Из.Палов, и инж.Йорданов - директор на Центъра по автоматизация. Към катедра "Технология на металите" в дисциплината "Взаимозаменяемост и технически измервания" е организиран кръжок, ръководен от двама редовни аспиранти към катедрата по програма от VIII до X клас.

Оказа се, че синтезът на научната и общообразователната дейност по физика най-ефективно се осъществява под формата на индивидуално и групово обучение на ученици, свързано с решаване на разнообразни проблемно-познавателни и проблемно-творчески задачи с помощта на научни работници. Учениците,

включени в едно от основните направления, по които работят физиците от катедра "Физика" при ВТУ, а именно "Физика и технология на тънките слоеве", заедно с научните работници се занимават главно със създаване на подходящи технологии за получаване на тънки слоеве на базата на изследване на редица физични свойства като състав, структура, морфология, твърдост, проводимост и др. Тези слоеве намират приложение в машиностроението, архитектурата и др. Под ръководството на доц. Узунов и асистират Дочева, учениците Станка Мацолева и Стела Димитрова работиха върху технологии на металните покрития от титанов нитрид, титанов карбид, които притежават много голяма твърдост и малък коефициент на триене, поради което успешно се използват за повишаване износоустойчивостта на металорежещите инструменти. Друга група ученици проявиха интерес към охрана на животни и хора в животновъдните ферми чрез изравняване на потенциалите. Заедно с доц. Палов и доц. Ненов те експериментираха разработката в няколко животновъдни ферми.

Научни работници изнасят пред учениците интересни лекции като: "Модерни източници на осветление - физични проблеми при получаване на светлина, области на приложение на светлинните източници и тенденции за тяхното усъвършенстване", "Възможности и пътища за решаване на енергийния проблем", "Халеева комета и най-новите изследвания за нея", "Холография - настояще и бъдеще" и др.

Голяма е помощта, която ни оказват научните работници и специалисти като консултанти на учениците при изготвяне на реферати за научно-технически конференции по физика. Наши ученици се класират успешно на окръжните зашита, а някои достигат до национална зашита. Такива са Димитър Зарков - с рефератна тема: "Лъчезашита при медицинско използване на рентгенови

лъчи", Виктория Лазарова и Боряна Георгиева с реферат на тема: "Дефектоскопия в русенските заводи ДЗ"Г.Димитров" и ИЗТ "Аванс Димитров".

Една от ефективните форми за свързване на обучението по физика с производството е екскурзията, която играе голям роля за запознаване на учениците с физическите основи на производствените процеси, за формиране на идейно-политическа убеденост и социалистически патриотизъм. От голямо значение е тяхното предварително организиране и обмисляне от страна на учителя. Няколко дни преди екскурзията посещаваме предприятието, срещаме се с ръководители и специалисти. Ориентираме тези, които ще водят групите на кои физични явления и закономерности трябва да обърнат внимание, да изяснят какви са тенденциите в развитието и усъвършенствването на производството в бъдеще. Разделени на групи, учениците имат за задача да съберат необходимите сведения: кога е създадено предприятието и с чия помощ, как предприятието изпълнява своя план, технологичното превъзржаване на предприятието до 1990 г., с цел подобряване условията на работа, за къде е предназначена изработената продукция, как младежите се включват в движението за ТНТ, и с какви разработки участвуват. Всички тези данни се обобщават в учебния час след провеждане на екскурзията.

Такива посещения правим в ТМЦ-Русе, завод "И.Киров", лабораторията по вакуумни технологии във ВТУ "А.Кънчев" и др.

Вечерите, посветени на физиката и техниката са особено интересни и полезни за учениците. Вечерта на тема: "Физика и производство", третираща проблемите на термодинамиката в IX клас. Те се разглеждат във връзка със стратегическите задачи на петилетката за ефективност и качество на производ-

ството чрез повсеместно внедряване на научно-техническия прогрес.

Провежданите портретни вечери на видни физици като: Нилс Бор, Алберт Айнщайн, Мария Кюри и др. имат изключително голямо възпитателно значение за учениците. Чрез тях се разкрива хумаността на идеите на личности, надживели настоящето и устремили поглед в бъдещето.

В изпълнението на партийните решения за интегриране на училището с ВУЗ, със стопански организации и производствени предприятия се стремим да решаваме проблема, свързан с изискванията за висококачествена професионална подготовка на учащите се. Главната насока на дейността за развитие на образованието е трудовият потенциал да бъде издигнат на равнище, което позволява да разполагаме с кадри, способни да осъществят НТР и върху тази основа да ускорят социално-икономически и духовен напредък на обществото.

КОМПЮТРИТЕ И УЧЕБНО-ВЪЗПИТАТЕЛНИЯТ ПРОЦЕС

Светла Митева

Обучението на подрастващите с електронно-изчислителна техника е задача със стратегическо значение за цялостното социално-икономическо развитие на нашата страна в условията на научно-техническата революция.

Класовото внедряване на технически средства в учебния процес не е увлечение, а обективност, обусловена от необходи-

мостта за интензификация на учебния процес и повишаване на неговата ефективност.

Опитът показва, че ролята на микрокомпютъра при възпитанието на волята, характера, самостоятелността и т.н. е значителна. Учащите се, които са имали по-продължителен системен контакт с компютърна техника показват ярко изразени способности за бърза и силна концентрация на мисловните процеси, висока степен на организираност, умение за пестене на времето, коректност, акуратност, точност, конкретност, лаконичност и пестеливост на израза. Те проявяват тези си качества не само в процеса на обучението, но и в личния си живот, във взаимоотношенията си с околните. Това показва, че тези качества не са временна проява, а са трайно притежание на личността.

Преди две години нашето училище беше снабдено с микрокомпютри. Пред нас стоеше въпросът как да ги включим в нашата дейност, за да получим по-добри резултати в урочната, кръжочната и възпитателната работа. Започнахме с оборудването на компютърната зала. Избрахме подходящи маси, достатъчно големи, че върху тях освен компютрите и дискетните устройства да могат да се поставят тетрадки, учебници и удобно да се работи. Монтирахме и голям екран (монитор) за демонстрации от страна на учителя. Решихме и въпроса за светлинното влияние върху мониторите. Монтирахме на подходящи места диапроектор, епайброектор и автоматичен екран.

Създадохме библиотека към компютърния кабинет с подходящи книги и списания, преработени учебни програми от курсовете по информатика като курсови работи. Изготвих отделни дискети, съдържащи учебни програми само за началния курс или само за 5,6,8,9,10 клас. Преработих някои от тях в няколко

варианта: за самообучение, за проверка на знанията, за състезания и конкурси. В плана на кръжока по математика в 5 клас включих часове за работа с микрокомпютър. В началото се запознахме с безопасността при работа, с клавиатурата и някои основни думи. Крайната ни цел беше всеки да умее да работи с готови програмни продукти.

Повиши се интересът към кръжока и неговите занимания. В своята работа използвахме компютъра като пръв помощник в големи наши изяви. В плана за месеца на науката и техниката включихме състезание по математика с микрокомпютри. Предварително подготвените дискети с учебни програми за 5 клас бяха съхранили и варианти за състезания, при което не се дават упътвания и не се разкриват решения, а само се запомнят и оценяват отговорите на състезатели. Интересът беше огромен. Арбитърът - самият компютър - беше безпристрастен, участниците трябваше да покажат не само знанията си като математици, но и уменията си да работят с него.

На коредния празник на ТНТМ компютърната зала беше отворена за всички. Интересът беше голям. Затова учениците изработиха специален пропусквателен режим. За да влезеш в залата, трябваше да отговориш на логическа задача. Сядайки зад компютъра, трябваше да се справиш без грешка с обучаваща програма по математика и като стимул в края за най-добрите имаше компютърни игри.

През годината действаха и два кръжока по информатика. Започнахме системни занимания по изучаване на езика Бейсик. С усложняване на материала угасна ентузиазма на една част от учениците, които си представяха изучаването на програмните езици като весело прекарване на времето, без да

влагат труд, постоянство, творчество, а само в механичното натискане на клавишите на поредната компютърна игра. Тези ученици, които проявиха траен интерес помогнаха за обогатяване и качествено подобряване на програмната база на компютърната зала.

Поне за близките години не се правят прогнози за коренна промяна на класно-урочната система с възникването на компютърно обучение. Хиърляйки поглед върху добрата класно-урочна система, ние ще отбележим очевидни нейни недостатъци. Тя принуждава учители да пренебрегва две големи категории ученици в час: "най-добрите" и "най-слабите". Това деление, разбира се, е условно за дадена паралелка, но той е длъжен да се съобразява с онова "мнозинство" в паралелката, което е между двете граници, въпреки неговия стремеж да работи индивидуално с ученици от двата "полюса". Учителят регулира своя темп на работа съобразно това средно "мнозинство". Но в динамиката на урока то не е постоянно, в него непрекъснато има движение на ученици от двата полюса, които са неизвестни в повечето случаи и въздействието върху тях е неефективно. Невъзможно е тотално индивидуално обучение дори за определен период. С помощта на компютърното обучение се отстраняват някои органични недостатъци на класно-урочната система.

За да се използват компютрите в учебния процес е нужно преподавателят освен знанията си по съответния предмет да може да работи с микрокомпютър и да има обучаващи програми. Започнахме с урок по математика в 5 клас. Проведохме го в малка група, защото разполагахме с малък брой контролери.

Урокът беше за упражнение. Наблегнах върху индивидуалната работа с учениците. За отлично усвоилите материала

имаше допълнителни задачи, с повишена трудност, чието решение разяснявахме в края на часа, с предварително подготвено фолио и шрайбпроектор. На урока присъствуваха учителите от предметната комисия. Обсъдихме положителните и негативните моменти и решихме да продължим нашите експерименти.

Придебихме опит, който доведе до изнасянето на втори урок в 9 клас - "Показателни уравнения". Урокът беше за даване на нови знания. Вече имахме повече контролери и работихме с целия клас, по двама ученика на компютър. След часа обсъдихме резултатите от усвояването на материала, недостатъците на готовата програма.

Досега ние сме използвали в нашата работа елементи от урок за усвояване на нови знания или упражнение за придобиване на умения. Вече се опитваме да използваме в уроци и демонстрации и имитации с компютър при изучаване процеси и явления във физиката, химията, математиката. Те имат предимството за графично, звуково и текстово представяне на явленията и преди всичко на представянето на процесите в тяхната динамика. Например в урока "Обем на пирамида" в 10 клас по геометрия при доказателството на теоремата това се оказва успешно.

Друго направление в нашата работа беше извънурочната дейност, допълнителната работа с учениците, консултациите. Оказа се, че ученици, които не проявяват интерес към математиката, стоят зад компютъра и с интерес решават задачи, емоционално реагират на своите успехи.

Използването на съвременни технически средства и системи за обучение изисква и принципно нова структура и организация на учебния процес. В тази структура съществено мяс-

то се отразява на проблемността, алгоритмизацията, диференциацията, индивидуализацията, поставя се акцент на самостоятелното овладяване на знанията и научните постижения. Автоматизираните системи за обучение не изместват учителя, а само променят характера на неговия труд. Учителят от информатор се превръща в организатор на познавателните, творческите възможности и способности на учащите се. Освобождавайки се от функциите, които са във възможностите на Е/М, учителят поема по-сложни функции по цялостното управление на учебно-възпитателния процес, а компютърът остава само един добър негов помощник за повишаване ефективността на обучението на учениците.

ЗА НЯКОИ КАЧЕСТВА НА ПАМЕТТА И МИСЛЕНЕТО
И ТИХНОТО ИЗПОЛУЗВАНЕ В ОБУЧЕНИЕТО ПО
МАТЕМАТИКА

Стефка Велкова

Нашето общество като цяло и особено училището, решават важната задача за комунистическото възпитание на подрастващото поколение, за подготовка на всестранно развити, висококвалифицирани специалисти, способни, както за физически, така и за умствен труд, за активна дейност в различни области на обществения живот, в областта на науката и културата. Съвременният етап от нашето обществено развитие се характеризира с повсеместно внедряване на достиженията на научно-техническата революция. Възниква въпросът за формиране на такова мислене, което да съответствува на съвременните технологии.

Задачата за хармонично развиване на паметта и мисленето, което обучението по математика винаги е имало пред себе си, сега придобива особена актуалност. Работейки за разгръщане на възможностите на паметта и мисленето на учениците, математическото обучение дава свой принос за възпитаването на всеотранно развити личности.

Възникващите в процеса на усещането и възприемането образи на предметите и явленията от действителността, както и свързаните с тях мисли, чувства и действия, при известни условия се появяват отново, дори тогава, когато предметите и явленията, които са ги предизвикали, вече не действуват върху сетивните органи. В тези случаи е налице не възприемане на предметите и явленията, а тяхното възпроизвеждане.

Необходима предпоставка, за да се възпроизведе онова, което е било възприето по-рано в процеса на обучение, е запоминето, т.е. образуването на трайни временни връзки, които могат да се възстановяват по-късно под влияние на различни дразнители. Именно функционирането на по-рано образуваните временни връзки е физиологичната основа на възпроизвеждането. Особено значение има и разпознаването при обучението по математика.

При усвояване на тъждествата за съкратено умножение учениците добре се справят с формулата:

$$(a+b) \cdot (a^2 + 2ab + b^2) = a^3 + b^3$$

Полезни са упражненията за разпознаване на формулата.

Например: $(25 - 5x + x^2) \cdot (5 + x) = ?$

$$\left(y + \frac{t}{x}\right) \cdot \left(y^2 - y\frac{t}{x} + \frac{t^2}{4}\right) = ?$$

$$\frac{1}{8} + 27a^3 = ?$$

$$\frac{n^3}{27} + \frac{m^3}{64} = ?$$

Благодарение на запомнянето, става натрупване на опит, а разпознаването и възпроизвеждането правят възможно използването на този опит в следващата дейност. Миналият опит се запазва в паметта. В процеса на обучението по математика особено убедително е изразена необходимостта всяка нова математическа дейност да се опира на миналия опит.

В IX клас учениците решават следната елементарна задача: Определете ъглите на равнобедрен трапец с основи 12 см и 4 см и бедро 6 см. Тук учениците трябва да се опрат на опита

си от пети клас, който ще им подсказва, че $\triangle ADD_1 \cong \triangle BCC_1$ и $AD_1 = BC_1$. Така те ще определят $AD_1 = 4$ см. Сега на помощ ще дойде опитът от осми клас, свързан с тригонометрични функции на остър ъгъл в правоъгълен триъгълник.

Така те ще определят :

$$\cos \angle A = \frac{AD_1}{AD} = \frac{4}{6} = \frac{2}{3}$$

Този и още много други примери налагат извода, че нито една математическа дейност не може да се извърши, без да се опира на миналия опит.

Подобно на предметите и явленията от действителността, математическите факти се запомнят не изолирано едно от друго, а във връзка помежду си. Възпроизвеждането на един от тях води до възпроизвеждане на другите. Това се обуславя от реалните връзки между математическите обекти и явления. Под влияние на

тези обективни връзки възникват временните връзки в мозъчната кора, които са физиологическата основа на асоциациите.

Особено значение в обучението по математиката имат асоциациите по подобие.

Да разгледаме такава задача: Отсечката, която съединява връх на тетраедъра с медицентъра на средуположната стена, се нарича медиана в тетраедъра. Да се докаже, че медианите в тетраедъра се пресичат в една точка, която ги дели в отношение 3:1, считано от върха. Тази задача веднага се асоциира с познатата от 7 клас: Да се докаже, че медианите в триъгълника се пресичат в една точка, която ги дели в отношение 2:1, считано от върха. Тази асоциация насочва ученика към вярното решение.

Важна роля при запомнянето, както и при разпознаването и възпроизвеждането играе речта, втората сигнална система. Изразяването с думи от разговорния език на математическите факти, свойства и зависимости, води до образуване на връзки не само между математическите символи, но и между съответстващите им думи. Това прави асоциациите по-разнообразни и улеснява запомнянето. При изучаване свойствата на аритметична прогресия се изказва свойството: Всеки член на аритметична прогресия е средно аритметичен на съседните си. Това се записва
$$a_n = \frac{a_{n-1} + a_{n+1}}{2}$$
 При изучаване на действие степенуване се изказва, че степени с равни основи се умножават като се пише същата основа, а степените показатели се събират. Записва се:
$$a^x \cdot a^y = a^{x+y}$$

В процеса на обучение първостепенното значение има волевото запомняне. Но не бива да се подценява и значението на неволевото (непреднамерено) запомняне.

За волевото запомняне е характерно, че човек си поставя определена цел - да запомни онова, което е набелязал - и се служи със специални похвати за запомняне. В процеса на училищното обучение преднамереното запомняне нерядко взема форма на заучаване, т.е. на многократно повторение на учебния материал до пълното му и безпогрешно запомняне. В обучението по математика такъв подход е неправилен. Тук за запомнянето особена роля има приложението на изученото в разнообразни задачи, в различни ситуации. Така например формулата $\vec{OM} = \frac{1}{2}(\vec{OA} + \vec{OB})$ се запомня трайно, ако се решат достатъчно задачи с нейно приложение.

Едно от най-важните и необходими условия да се запомни който и да било материал, е да се разбере, осмислят съществениите връзки и отношение в него, без което запомнянето се превръща в механично заучаване, лишено от смисъл и интерес и основащо се само на многократно повтаряне на материала.

Особена роля за осмисляното запомняне играят примерите - разнообразни, интересни и убедителни. Например, ученик, който механично е научил определеното за геометрична прогресия, може безпогрешно да го изкаже. Но на въпроса "Дај пример за геометрична прогресия", той не може да отговори. Дефиниции и свойства трябва да се формулират от учениците само след като са разгледали достатъчно конкретни примери.

Много важно е, онова, което се заучава да се свързва с по-рано придобитите знания, които са здрава опора за запомнянето, да се включва заученото във вече съществуващата система от знания, да се установява приликата и разликата на новото с онова, което е вече познато от миналия път. В много случаи за осмисляното запомняне спомагат нагледните средства (снимки, чертежи, таблици, макети).

Опора на запомнянето са не изкуствените, а осмислените асоциации, отразяващи съществените връзки и отношения на предметите.

Разбирането е необходимо условие за запомнянето, но само по себе си не всякога води до точно и трайно запомняне. В много случаи е нужно многократно възприемане на материала. Погрешно е схващането, че повторението води до механично заучаване. Механичното заучаване е резултат от неразбиране на материала. А повторението, ако се основава на разбиране, не само затвърдява запомнянето, но и подпомага разбирането, дава възможност по-добре да се разбере онова, което се запомня.

Много важно е повторенията да се правят във връзка с интересни за учениците задачи. От огромно значение е предпоставеният материал да се сравнява с новия, както и да се класифицира и обобщава, което дава възможност да се изтъкват чертите на подобие и различие между новото и старото.

В 5 клас при изучаването на формулата за лице на успоредник $S = a \cdot h$, тя трябва да се сравнява с формулата за лице на триъгълник $S = \frac{a \cdot h}{2}$. Запомнянето се улеснява, когато се съчетават различни начини за възприемане (зрительно, слухово и двигателно).

Учителят трябва да държи сметка за индивидуалните особености на паметта на учениците, но не, за да се приспособява към тях, а за да разкрива слабите, недостатъчно развити страни в паметта на учениците и да развива всеостранно паметта чрез системни упражнения. Обучението по математика съдействува за развитието на паметта, като се опира на съвместната дейност на двете сигнални системи, както и на участието на няколко анализатора.

Учениците с нагледно-образен тип памет от 5 клас запомнят определението за абсолютна стойност в следния вид:

Ако $x > 0$, то $|x| = x$

Ако $x < 0$, то $|x| = -x$

Учениците със словесно-логичен тип памет ще запомнят изреченията: "Абсолютната стойност на положително число е равна на същото число. Абсолютната стойност на отрицателното число е равна на противоположното му число".

Мисленето е обобщено отражение на действителността, осъществявано посредством думите и опосредствувано от наличните знания, тясно свързано със сетивното познание за света и с практическата дейност.

Анализът е необходимата съставна част на сравнението.

В обучението по математика учениците усвояват умения за извършване на аналогично и синтетично доказателство.

Наред с актуализирането на вече съществуващите връзки, разбирането включва в себе си и създаване на нови връзки, образуване на нови асоциации.

Всяка задача се решава въз основа на предходния опит, на временните връзки, които вече са се образували преди. Миналият опит обаче може и да пречи за решаването на задачите, ако той е едностранчив и ако в резултат на това е изработен навик да се решават задачи по строго определен начин, който се оказва негоден при новите условия.

Познанията, на които се опира решаването на задачата, трябва да се съчетават по нов начин, така, както не се е налагало да бъдат съотвасяни по-рано. Именно в установяването на нови връзки между получените по-рано знания се състои решаването на новата задача.

Не винаги, когато се познава принципът за решаване на задачата, е сигурно, че той ще може да бъде приложен на практика. Понякога учениците знаят как се доказва дадена теорема, но не могат да я докажат, ако чертежът е даден в друго положение.

Ако на петокласниците се постави задачата да построят

височината през връх C в $\triangle ABC$, те ще се справят много лесно.

$$CH \perp AB$$

чертеж а

Ако обаче чертежът се даде в друго положение, много от учениците ще се затруднят.

$$CH \perp AB$$

чертеж б

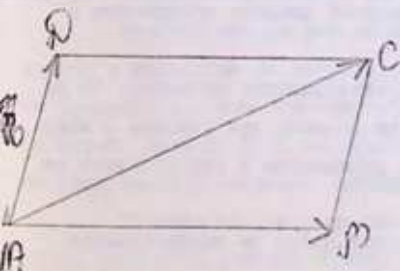
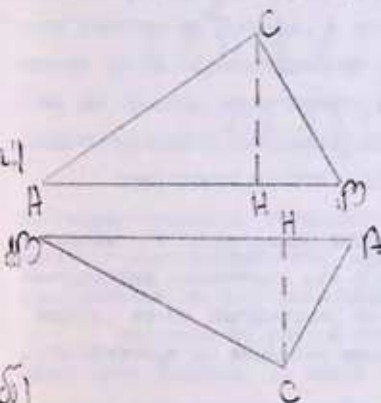
Учениците от седми клас

добре знаят, че ако в успоредника $ABCD$ $\vec{AB} = \vec{a}$ и $\vec{AD} = \vec{b}$ то $\vec{AC} = \vec{a} + \vec{b}$

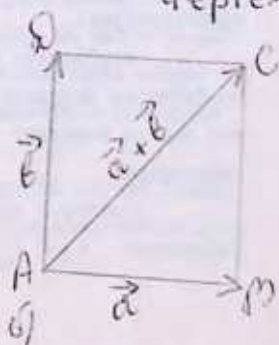
чертеж а

Но и тук някои ученици ще се затруднят, ако чертежът е даден в друг вид.

чертеж б

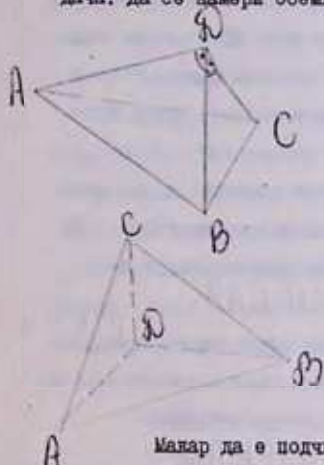

а)

б)

На ученици от 10 клас може да се постави следната задача: Да се намери обемът на триъгълна пирамида, взаимно перпендикулярни околни ръбове с дължини a, b, c . Решението много се улеснява, ако чертежът се разгледа в следното положение. Тогава

е ясно, че: $S_{\text{б}} = \frac{1}{2} a \cdot b$

$$V = \frac{1}{3} \cdot \frac{1}{2} \cdot a \cdot b \cdot c$$

$$V = \frac{1}{6} a \cdot b \cdot c$$

Малко да е подчинено на общи закономерности, мисленето се характеризира същевременно и със значителни индивидуални особености. Все пак могат да се разграничат онези основни качества, които имат особено голямо значение за ефективността на мисловната дейност.

Изmeđu тези основни качества е гъвкавостта, подвижността на ума. При решаване на стереометрични задачи това качество се проявява в уменията на учениците да видоизменят един или друг образ, като преместват мислено предметите в пространството.

Инертността на ума е противоположно качество. За да се формират резултатни начини на мислене при ученици с инертен ум, се изискват голям брой упражнения и изразходване на много време.

Ученици с инертен ум могат добре да възпроизведат

формулата: $\sin \alpha = 2 \sin \frac{\alpha}{2} \cdot \cos \frac{\alpha}{2}$

Но ако срещнат *2 sin 3 cos 3* не могат да съобразят, че това е равно на *sin 2β*

Друго качество на ума е неговата самостоятелност. Тя се изразява в умението на човек да вижда въпроса, който изисква решение и сам да намери отговор на него.

Самостоятелността на ума е тясно свързана с неговата критичност. Това качество се развива, когато се обсъждат готови решения на ученици. В учебниците има задачи, в които трябва да се определи кое от две решения е правилно. Учителят може да провери критичността на учениците си, ако съзнателно допусне грешка в решението или доказателството на дъската.

Самостоятелността и критичността на мисленето зависят до голяма степен от богатството на натрупаните знания. Гъвкавостта, самостоятелността, критичността на ума са необходими предпоставки за творческа дейност.

Широтата на ума се изразява в умението му да обхваща широк кръг въпроси, да мисли творчески в разни области на знанието и на практиката. Последователността в мисълта се изразява в умението да се спазва логическия ред при разглеждането на даден въпрос, логическата обосновааност на разсъжденията, строгата логика на мисленето.

Дълбочината на ума се характеризира с умение да се вниква в същността на въпроса, в сърцевината на работата, да се откриват не само най-близките, но и по-далечните обекти, свойства, явления и да се предвиждат по-далечните последици от извършваните мисловни операции.

Бързина на ума е необходима във всички случаи, когато от човека се изисква спешно решение. Това качество се развива в процеса на обучението по математика.

За развиването на качествата на паметта и мисленето, значителен принос има и обучението по математика. Натрупването на математически знания и умения не е самоцел, а път към духовното усъвършенстване на подрастващите, към подготвянето на многостранно развити личности, утрешни творци на научна техническата революция.

РОЛЯТА НА ФУНКЦИОНАЛНОТО НАТОВАРВАНЕ И
ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ВСЕСТРАННОТО РАЗВИТИЕ
НА УЧЕНИКОВАТА ЛИЧНОСТ

Димитрина Йорданова

Научно-техническият прогрес, поставя много проблеми пред училищната физическа култура. Липсата на време, обезличаването за сметка на съвременните технически средства в бита и производството, поставят сериозни проблеми пред нас, учителите по физическа култура. Динамичните темпове, с които се развиват производителните сили, техниката и науката все повече ще обуславят необходимостта физическата култура и спортът да навлизат в бита на нашите училища. Това е така, защото трудът все повече ще се отдалечава от своята първоначална форма на физическо усилие.

Физическата култура и спортът са призвани да неутрализират вредните последици от техниката, навлязла в бита и производството, спомагаща развитието на хиподинамията. "Хиподинамията поразява не само възрастните, а и децата. В учебните заведения на физкултурата не се отглежда подходящо място.

При сегашния начин на живот отдавна би трябвало да се въведат всекидневни физкултурни занятия. Само тогава ще можем да запазим и укрепим тяхното здраве. (А.Амосов).

В учебните планове, съобразени с изискванията на НТР, са определени 34-36 часа за общообразователната подготовка. От тях само два часа за физическа култура, което не е в състояние да доведе до равновесие между умственото и физическото натоварване.

От прекомерното интелектуално натоварване се получава влошаване на здравословното състояние. Получава се ниска устойчивост към заболяванията - 87 % простудни заболявания, 19 % зрителни смущения, 14 % заболявания на нервната система, 3 % освободени ученици от часовете по физкултура, 28 % гръбначни изкривявания.

Направените в ЕСПУ "М.Горки" изследвания показват, че има 78 заболявания, от тях 50 са простудни (за VIII клас 19, IX клас - 16, X клас - 15). Големата част от всички тези заболявания са на ученици, които не работят системно с физкултурни упражнения и не са активно спортуващи.

Съхраняването на физическата и интелектуалната работоспособност, здравето и дълголетието, изискват активен двигателен режим и системно закаляване на тялото и психиката. Да се овладеят космическите пространства, дълбините на морето, тайните на атома, за да се строят гигантски електроцентрали, заводи и нов социален строй, е нужна изключителна сила, издръжливост, физическа и психическа устойчивост и дързост.

Заниманията със спорт оказват положително въздействие и за хармонията на биологичната, психическата и социалната подструктура на личността, за нейното творческо развитие, со-

циален статус, социална роля и естетическо усъвършенствуване. Достигането на високи психофизически качества на личността на ученика е свързано с прилагането на по-големи по обем и интензивност в уроците и заниманията натоварвания, съобразени и с индивидуалните физически, психически, нервни и функционални възможности на всеки ученик. Това равновесие ще дойде само от пълното използване на двата часа за физическа култура и извънкласните форми. Затова всяка слабост в провеждането има пряка последица - нарушение на хармоничното развитие и изоставане на младяка. Ето защо пропуските в реализацията на най-добро физическо развитие в училище, чрез подлагане учениците на оптимално физическо натоварване, се отразява на нивото на физическите им качества, на развитието, двигателната култура и най-вече на здравето. Пропуснатата в детско-юношеската възраст възможност не може да се компенсира никога след това. Подрастащото поколение има най-голяма нужда от физическо натоварване, независимо от наследствеността на психофизическите качества и анатомо-физиологичните дадености.

Физическата култура като учебен процес е с богато съдържание, с разнообразно и полезно формиращо въздействие за пълноценно всеотранно развитие, здравословно състояние и физическо усъвършенствуване на учениковата личност.

В този сложен, многостранен педагогически процес се развиват физически качества: образина, сила, ловкост, гъвкавост, издръжливост, подобряват се кръвообращението, дишането, сърдечната дейност, повишава се обмяната на веществата, поддържа се висока работоспособност на висшата нервна дейност, а оттам на умствената работоспособност.

Предварителната ни организация, изследвания, анкети, комплекси за в класи показват постигнатото. В процеса на заниманията се възпитават и редица интелектуални качества: наблюдателност, съобразителност, находчивост, инициативност, съсредоточено внимание. Развиват се също двигателни навики, правилна стойка и телосложение, походка.

В своята работа ползвам физически упражнения, които със своето безкрайно разнообразие представляват съзнателни, целенасочени движения от спортната и художествената гимнастика, леката атлетика, игрите и туризма.

При правилна методика и провеждане физическите упражнения, способствуват най-ефективно за осъществяване не само на физическото, естатическото, трудовото възпитание, но и за развиване на всички психически процеси, свързани с проявление-то на ученика в учебната дейност.

Голямо е значението на физическата култура за развиване на морално-волеви качества, като се има предвид, че това не е теоретичната, а практическата страна на въпроса. Един пример. При коремно възлизане на високия прът на смесена успоредка, всички девойки, у които се развива чувството на страх и неувереност в своите възможности и сили, особено у по-малките, трябва да се подкрепят в тези критични минути с помощта на научни пояснения на техниката, като се използва биомеханиката, законите на физиката за приближаване на О.Ц.Т. към точката на окачването, познания от анатомията за шийно-тоничния рефлекс, за работата на ЦНС. Вследствие на това девойките изпълняват елементите и са доволни от победата над своята слабост, с добро и повишено самочувствие и удовлетвореност излизат от този двубой.

Спортната тренировка в урока и извънкласните форми е строго целенасочен, планомерен, педагогически провеждан процес, поставен на широка основа. Постигането на високи психо-физически качества на личността е свързано с прилагане на големи по обем и интензивност в уроците и заниманията натоварвания, като се прилага методът на индивидуализация и диференциация, съобразени с индивидуалните физически, психически, нервни и функционални възможности на всеки ученик. Учебно-тренировъчният процес се развива в сложни направления: физическа, техническа, тактическа и морално-волева подготовка. Функционалната подготовка на организма се изразява във формиране на двигателните качества: бързина, сила, издръжливост, ловкост, гъвкавост.

Физиологичната същност на високата степен на тренированост представлява съвкупност от приспособителни, функционални, структурни и биохимични изменения в целия организъм. Тези изменения позволяват не само да се понесат големи натоварвания, но и бързо да се възстановяват след тях. Ще бъде погрешно, ако се даде предимство на кой да е от двата фактора: натоварване или възстановяване, обуславящи тренираността. Съществува единство между натоварване и възстановяване. Именно в периода на възстановяване стават тези качествено нови промени в структурата, преодоляващи следващото натоварване, по-голямо по обем и интензивност, вследствие на което се получава по-съвършена физиологична функция на организма. Той се адаптира към големите натоварвания, изгражда материална основа на приспособяването. При възстановяване работоспособността на органите и нервните клетки не спадат точно до изходното положение, а остават на по-високо ниво, от което започва новото натоварване.

или това е "Екзалтационната фаза" (наречена за първи път от проф. д-р Драгомир Матеев). Ако няма тази екзалтационна фаза, то няма да има тренираност, развитие, няма да има по-големи постижения, подобряване на рекорди.

Правилното използване на принципите и методите, интеграция със знанията от други науки (анатомия, физика, химия, математика, пеене), допринасят за по-бързото и по-пълното усвояване на упражненията и усъвършенствуването на физически-те качества и двигателните навики за постигане на всеостранно физическо развитие на учениците.

МЕТОДИ ЗА РЕШАВАНЕ НА ПОСТАВЕНИ ПРОБЛЕМИ И ЗА АРГУМЕНТАЦИЯ НА МНЕНИЯ В ОБУЧЕНИЕТО ПО ОБЩЕСТВОЗНАНИЕ

Борислав Каменов

Една от основните задачи на училището е формирането на марксистко-ленински светоглед у подрастващите. В тая насока особена роля има учебният предмет обществознание. Изпълнението на тази задача не е възможно без активното, съзнателното участие на учениците в процеса на обучението. Представките, които обуславят активното, съзнателното участие на учениците в учебната работа са мотивите за учене, научна подготовка, педагогическото майсторство, вътрешната убежденост на преподавателите. Особено значение за обучението имат методите, които трябва да бъдат използвани съобразно спецификата и целите на учебния предмет.

Обществознанието е преди всичко теоретическа, идеологическа учебна дисциплина. За да се усвои дадена теория е необходимо да се проникне в нейната същност. Това може да се постигне само по пътя на мисленето. Марксизмът-ленинизмът като теоретическа система не може да се усвои чрез механично заучаване на отделните положения.

Какви методи трябва да се използват, за да се предизвика активна мисловна дейност у учениците при обучението по обществознание? Може да се прилагат беседата, дискусиата, изследователската работа, проблемността.

В обучението по обществознание широко се използва беседата. Счита се понякога, че едва ли има по-лек метод от този да се поставят на учениците въпроси и те да отговарят на тях. Критерият за ефективното използване на беседата не е броят на въпросите, а доколко те предизвикват познавателна активност и познавателна самостоятелност у учениците.

Голяма популярност доби проблемността в обучението, извикана на живот от необходимостта да се формират не збърани и творчески личности. Днес е необходимо повече от всякога "педагогът не само да обучава, но и да развива, не само да съобщава знанията, но и да формира мисленето" (Рубинщайн).

Наред с овладяването на основните научни принципи, ученикът трябва да овладее нещо неизмеримо по-важно - умелостта да мисли. Необходимо е учебната дейност да се изведе от традиционния стил на работа, който превръщаше ученика в пасивен слушател.

"Процесът на усвояване на знанията очевидно трябва да се организира така, както го организира най-добрият учител - животът. А именно... да се тренира не толкова паметта, колкото

способността да се решават задачи, изискващи самостоятелни съждения. Решаването на задачи съвсем не е привилегия на математиката. Цялото човешко познание не е нищо друго, освен поставяне и разрешаване на все нови и нови проблеми, въпроси" (Илъенов).

Така че, главната функция на преподавателската работа не трябва да бъде информационната (съобщаване в готов вид на определени знания), а управленческата – осъществяване на такава организация на учебния процес, при която учениците самостоятелно придобиват знания.

Основно изискване при обучението е научността, която означава преподаваните знания да бъдат достоверни, обективни, на съвременно научно равнище. Освен това, знанията трябва да се разглеждат диалектически, в тяхното развитие като отражение на връзките и развитието в действителността.

Съществува схващането, че научният характер е нещо, което се разбира от само себе си. Нерядко вместо да се доказва обективната истинност на дадено положение само се отбелязва, че то трябва да се разбира по този начин. От учениците също не се изисква да се аргументират, когато излагат своите знания. Приема се, че преподаватели и ученици са еднакво убедени в истинността на това, което се разглежда.

Защо е нужна доказателствеността в обучението по обществознание? Доказателствеността е необходима в обучението по всеки предмет. При природоматематическите предмети доказателствеността се улеснява от това, че никому не идва наум да се съмнява например в истинността на законите, открити и формулирани от физиката, химията и математиката. В истинността обаче на законите, за обществото у някои ученици може да съ-

ществува съмнение, защото те са много сложни и нямат винаги еднозначно решение.

Доказателствеността е изискване не само към преподаватели. Ученикът, когато излага своите знания също трябва да се аргументира, да не допуска голословни твърдения. Тези са съображенията да работим по-целенасочено по темата за овладяване на методи за решаване на поставени проблеми за аргументиция на мнения.

Решаването на поставени проблеми и аргументация на мнения имат място във всички видове уроци и при всички методи в урока за нови знания, в обобщителен урок, при затвърдяване на знанията, при изпитване, в лекцията, беседата, дискусиите, изследователската работа.

Най-често използваме проблемността в уроците за нови знания и при изпитването.

Урокът "Класи и класови борба" започвам с въпроса: "Какво представляват класите?" Учениците казват това, което са учили по история, че класите са големи групи от хора, които имат еднакви интереси и възгледи. Но в какво се състои еднаквостта на интересите. Пояснявам им, че в нашия урок ще изясним по-задълбочено понятието класа. С тяхна помощ анализираме определения на В.И.Ленин. На въпроса "Кога и защо са възникнали класите?" някои ученици, използвайки знанията си по история отговарят правилно, че класите са възникнали, когато са се усъвършенствували оръдията на труда, когато се е повишила производителността на труда и се е появил своеобразен "излишък", който стоящите начело присвояват. Така се появява имущественото неравенство и класите. С учениците, които не могат да използват знанията си по история изяснявам про-

лема, като си припомним урока "Начин на производство", от който знаем, че производствените отношения, социалните групи се обуславят от степента на развитие на производителните сили, на оръдията на труда.

Проблемът за ролята на класовата борба поставихме в по-дълга форма - изхождайки от гледище, противоположно на марксизма. Буржоазните идеолози твърдят, че класовата борба води до разруха, жертви, анархия, застой и обществото и че прогресът е възможен само при класов мир и класова хармония. Прави ли са? Учениците отговориха, че не са прави, че върно е обратното твърдение. Изисквах да се аргументират, да посочат примери, от които се вижда, че класовата борба е двигател на прогреса. Учениците посочиха прогресивната роля на БССР, въоръжени въстания и други класови битки, ускорили обществения прогрес. Така у учениците се формира научно марксистско-ленинско схващане за същността и възникването на класите, за класовата борба като двигател на прогреса.

В урока "Държавата и революцията" широко се използва проблемността. На въпроса: "Защо родовата организация се замества с държавата?" учениците правилно отговориха, че държавата е необходима на експлоататорските класи, за да държат в подчинение експлоатираните маси.

Същността на социалната революция също се изясни чрез решаване на проблемно-познавателни задачи. Започнахме с въпроса "Какъв е най-общият смисъл на понятието революция?" Припомнихме си от урока за преминаване на количествените изменения в качествени, какво е еволюция и революция, че революцията е коренна промяна, която засяга същността на нещата, че има техническа, културна и други революции. А какво представлява

социалната революция? Какви промени се извършват в обществото при нейната победа, например при буржоазната или социалистическата революция? Учениците посочиха съществени изменения в политическия строй, в икономическия живот и в идеологията. За изясняване същността на социалната революция поставихме въпроса "Каква е разликата между социалната революция и политическия преврат или въоръженото въстание?" Учениците правилно се ориентираха, че при политическия преврат се сменя само властващата върхушка, а при социалната революция се заменя господството на една класа с господството на друга класа, сменя се обществения строй с по-прогресивен.

Причините за социалната революция се изясниха по същия начин. На въпроса "Кои са причините за всяка социална революция?" учениците отговориха - "Противоречията между класите". Но къде трябва да търсим дълбоката причина за противоречията между класите и възможност за социалната революция. Стигнахме до извода, че най-дълбоката причина за всяка социална революция е конфликтът между остарелите производствени отношения и развитите се производителни сили, че социалната революция е закономерно явление, обусловено от развитието на обществото. Тази закономерност илюстрирахме с изясняване дълбоките причини за буржоазната революция.

Чрез поставяне на проблемно-познавателни задачи изяснихме и въпросите за революционната ситуация, за значението на субективния фактор и за ролята на социалната революция в обществения прогрес.

Целта при решаването на проблемите е да се изяснят задълбочено някои понятия и закономерности, да се развие у учениците умения да прилагат знанията си в обяснението на

ществени събития, да виждат зад философските закономерности и обобщения действителния живот и да могат да обосновават своите мнения.

Проблемно-познавателни задачи решаваме и с цел да се развива логическото мислене на учениците, да се извърши преминаване от абстрактното към конкретното, да се обобщава правилно, да се откриват противоречията в чужди и собствени мисли, да се анализират мисли, фрагменти от произведенията на класиците на марксизма-ленинизма. Такива проблемно-познавателни задачи решаваме при затвърдяване на знанията при обобщителни уроци и при изпитвания.

В уроците "Възникване и същност на марксизма" и "Предмет и обществена роля на философията" поставих следните проблемни въпроси: "Необходима ли е на всеки човек философия и защо?"; "Защо и днес, цяло столетие след като е възникнала, марксистко-ленинската философия, запазва своята жизненост?"; "Учението на Маркс е всесилно, защото е вярно"; "Досега философията само обясняваха света, работата е той да бъде изменен".

Фр.Енгелс твърди, че "Цялата организация на армията и прилаганият от тях начин на водене на боя, а заедно с това - победите и пораженията се оказват зависими от материалните, т.е. от икономическите условия, от човешкия материал и оръжието, следователно от качеството и количеството на населението и от техниката".

Кое положение на диалектическия материализъм е изразено в следното твърдение?

"Имат ли животните съзнание?"; "Може ли да се създаде машина, която да превъзхожда човешкия мозък?"; "Има ли разумни същества на други планети?" (в урока "Материя и съзнание")

В едно следствено дело четем: "А., желайки да се избави от гражданката Б., като знаел, че тя не може да плува, ѝ купува карта за почивка на Черно море с надежда, че Б. ще се удави. Б. действително се удавила в морето. Има ли причинно-следствена връзка между действията на А. и смъртта на Б.? Обосновете се".

За писмена контролна работа дадох темата: "Закони на диалектиката. Същност и проявление в природата и обществото". Задачата е да се изясни същността на законите на диалектиката и да се докаже тяхната универсалност чрез примери за проявлението им в природата и обществото.

Проблемно-познавателни задачи решаваме и чрез тестове, които могат да бъдат зададени писмено и устно.

За изясняване предмета на историческия материализъм предложих следния текст.

1. Историческият материализъм изучава законите на общественото развитие.
2. Историческият материализъм изучава най-общите закони на общественото развитие.
3. Историческият материализъм изучава взаимоотношенията между общественото битие и общественото съзнание.
4. Историческият материализъм изучава всеобщото в историческото развитие.

Посочете кое съждение е вярно!

Тест във връзка с темата за социалната революция.

1. Революцията е винаги насилствено унищожаване на съществуващия отживял строй.
2. Най-дълбоката причина на революцията е в непримиримото противоречие между революционната и реакционната идеология.

3. Революцията е най-висша форма на класова борба.

4. Противоречието между развиващите се производителни сили и остарелите производствени отношения са причина за социалната революция.

В описаните примери решаването на проблемите се улеснява от това, че се използват знанията по история и обществознание. При теми, в които не могат да се използват знанията на учениците и методът е лекция, разказ, също поставяме проблеми. Ползата от такъв метод е, че учениците, следвайки пътя на решаването на проблема от учителя и неговата аргументация, усвояват този метод.

За успешното овладяване на методи при решаване на проблеми, трябва да се спазват определени изисквания.

1. Задачите трябва да се обмислят много добре, да са ясни, точни, определени.

2. Да не се задават в един урок много проблеми, защото се губи същественото, важното и не може да се постигне задълбочено изясняване.

3. Да се поставят проблеми по основните проблеми в темата, и то така, че да разкрива тяхната същност и логическата връзка между тях.

4. Да се поставят проблеми, които са по силите на учениците. Да не се поставят въпроси, на които няма да се получи отговор, а само се създава тягостна обстановка.

Резултатите от моята работа за решаване на проблеми и аргументация на мнения ми дават основание да направя следните изводи:

1. Използуването на знанията на учениците по обществознание, история и други учебни предмети за решаване на

поставени проблеми допринася за свързването на знанията на учениците, за по-задълбочено усвояване на учебния материал.

2. Решаването на проблеми активизира мисловната дейност на учениците, развива умствените им способности, задържа вниманието им, осигурява активно, съзнателно участие в учебния процес, което способствува за целенасоченост в комунистическото възпитание.

3. Решаването на проблеми, аргументацията на мнения дава възможност на учениците да покажат личната си позиция, да отстояват своите убеждения и да опровергават чужди твърдения.

Овладяването на методи за решаване на проблеми и за аргументация на мнения е труден и продължителен процес, изискващ много работа и от учителя и от учениците.

РАБОТА ПО ГРУПИ ЗА ОТКРИВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ЛИНГВИСТИЧНИТЕ СПОСОБНОСТИ НА УЧЕНИ- ЦИТЕ ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕТО ПО ЗАПАДНИ ЕЗИЦИ

Христина Бонджиева,
Нели Витлимова

Същността на езиковото училище предполага подчертан интерес у учениците към изучаването на чужди езици. Степента на този интерес е различна у различните ученици, което определя и методите, с които си служим в обучението. Има групи, в които доминира рационалното начало, а други - емоционалното, групи с устойчиво и с по-лабилно внимание и т.н. С това трябва да се съобразява преподавателят при подбора на упражненията и игровите моменти, за да създаде оптимални

условия за излиза на всички ученици в учебния процес по западен език.

Бързото откриване на лингвистичните способности на учениците е важен етап в самото начало на обучението, защото ако дълго време унифицираме работата с цел уеднаквяване на знанията, рискуваме да притъпим този интерес във възраст, когато вниманието е все още на емоционална основа. Затова от самото начало трябва да диференцираме изискванията и задачите и да дадем шанс на способните. Най-добрата възможност за това е работата по групи, където прилагаме демократичния принцип за избор на ръководител на групата от нейните членове и принципа за самооценка на ефективното участие на всеки член в края на занятието. Въобще техническите въпроси вътре в групата се решават от нейните членове на демократична основа. Социалната практика на учениците за работа в група е вече създадена в комсомолската организация, където те са се научили да ръководят или да бъдат ръководени от групов орган, какъвто е ДК на ДКС.

Остава въпросът дали е достатъчно да съберем на едно място няколко души и да ги накараме да работят с определена задача, за да се получат оптимални резултати, дали правилно е поставена задачата, за да заинтригува и дали всички участници могат да бъдат раздвижени и спечелени за активно участие. Практиката показва, че групата трябва да се създаде сама, т.е. членовете ѝ да се самоизберат, да бъдат организационно свързани, за да създадат компактна група с творческа атмосфера. Затова никога не прилагаме принципа на принудата. Тук изниква и друг много важен въпрос - за чисто техническите проблеми. Тъй като самата същност на работата по групи се

различава от традиционния процес, то и материалната подготовка би следвало да е различна. Налата се прегрупиране на учениците, т.е. промяна на тяхното разположение в пространството на класната стая. Прави се разместване на масите според вида на упражнението. Тук са възможни много варианти.

Подготовката на работата по групи е насочена към същността на поставената задача (преследваните цели); към организацията (вида на извършваната работа, разпределението на задачите, на ролите, материалните условия); контрола на провеждането (изясняване на взаимоотношенията между членовете на групата, отнoшението им към поставената задача, правилата на извършваната работа).

Практиката показва, че работата е ползотворна, само когато учениците са съвсем наясно с поставената задача и целите, които се преследват и когато им се създадат оптимални условия за работа.

Изясняване на проблемите за работа по групи

Има учебно съдържание, което може да бъде разработено най-добре в малки подгрупи, друго - в по-големи и трето, което изисква разширен състав на групите. Изборът на принципа е привилегия на учителя, но трябва да бъде много деликатен и да остави у учениците впечатлението, че именно те са предпочели такъв състав. Групите могат да бъдат от 2 до 6 ученика. Ефикасността на работата зависи от правилното съотношение между поставената задача и големината на групата. В процеса на работата е възможно самата група да налучка оптималния си вариант и учителят не бива да се намесва грубо в определянето на състава ѝ. Предварителната подготовка, разработването и осмислянето на интересни задачи, функционално

подбраната материална база са гаранции за създаване и задържане интереса на участниците.

За да се опознае най-добре една нова група в 8 клас, препоръчваме групова работа още при началния преговор, чиято задача е да възстанови знанията и уменията на учениците да си служат с езиковите образци, изучавани в 7 клас. Разделните класа на 3 подгрупи по 6 ученика. Тъй като те още не се познават изискваме да изберат ръководител на групата след първото упражнение. Така най-добрите ще се излъчват много скоро, защото те ще отговорят от името на цялата група. Предварително сме подготвили листчета, на които са написани познати думи. Тримата ръководители теглят по едно листче и групата бързо трябва да състави изречение след кратко обсъждане (времето е регламентирано, например 1 мин.). Ръководителят определя кой ще произнесе изречението. При правилно съставено и произнесено изречение на групата се пишат 5 точки, ако има една грешка оценката се намалява с една точка и т.н. Задачата на другите две групи е да слушат внимателно да анализират и да открият грешки, ако има такива. Едната от двете групи написва същото изречение на дъската и ако не е допусната грешка, също се пишат 5 точки на тази група. Следващата задача на трите групи е да разширят изречението с още две или три думи (броят им се определя от учители). Всяка грешка води до намаляване на оптималната оценка. Задачите се променят, за да поддържат постоянно будно вниманието. Това намалява умората, създава се жива творческа атмосфера и възможност да участвуват всички, дори и тези, които имат по-малко знания.

Някои методични единици изискват използването на

допълнителни материали. Желателно е всяка група сама да ги подготви по предварителна инструкция, която учителят дава (речници, вестници на съответния език, които могат да се купят от РЕН, листчета с думи, изречения).

При разполагането на участниците от групата в пространството на класната стая, трябва да се спазват някои условия: участниците да се чуват и да виждат добре, да имат свободен достъп до всички необходими за работата материали. Дали е удачен определен начин на разположение на групите показва практиката и по време на работа учителят дава възможност на учениците да се прегрупират и да променят разположението си. Ето един пример: след урока "На кино" в 9 клас беше проведено занимание с цялата група, състояща се от 14 души, разположени във форма на квадрат. Задачата е от предложените 10 заглавия на филми да изберат 3 и да аргументират избора си - награден на фестивал, спечелил зрителски интерес, главната роля се изпълнява от любим артист или артистка и т.н. При такова разположение учениците имат възможност да обсъждат само с двама други и то непълноценно. Затова още в процеса на работата се наложи прегрупиране и въвеждане на състезателния елемент. Сформираха се 2 групи по 5 и една от 4 ученика, които са разположени в кръг около 2 обвърнати една срещу друга маси. Беше обявено състезателното начало и на дясната се отбелязваше класацията, а също и регламент за изпълнението на задачата. Така урокът протече интересно, без умора.

Комуникация

Най-често спорове, недоразумения и несъгласия в групата се получават, защото участниците не се изслушват взаимно, всеки иска да наложи своето мнение, от което произтичат

грешките в разбирането на задачата, повторенията, закъсненията в отговорите, умората. Затова учениците се приучват внимателно да изслушват мненията на другарите си. Няколко такива упражнения целят възпитаване на уважение към мненията на останалите. Например, предоставяме на групата възможността да избере един участник, който ще опише картина. Всеки се опитва да предаде колкото може по-точно, писмено или устно, онова, което е казано. От останалите участници се изисква да коригират евентуално допуснатите грешки (граматически, фонетични, лексикални, стилистични).

При групова работа всеки индивид работи както за да изяви себе си, така и в името на колектива, към който принадлежи. Той ще се чувствава удовлетворен само тогава, когато действително е част от групата, полезен е и има някаква отговорност в нея. Всеки трябва да изложи своите мисли, своите знания и идеи, своето мнение, както във връзка със задачата, така и за живота в самата група. При това често отделните индивиди не успяват да се включат по чисто психологически причини. Затова отговорникът на групата и учителят трябва да следят за рационалното разпределение на задачите между участниците. Например: по-притеснителните ще бъдат ангажирани с предварителната подготовка, по време на изпълнение на задачата ще търсят думи в речника, ще записват мнения, реплики, ще следят времето за изпълнение.

При определяне регламента учителят обявява, че се отчита и индивидуалната активност, а в края на състезанието се възлага на групата сама да оцени работата на всеки участник.

В една група комуникацията може да се осъществява оптимално само ако разположението на участниците бъде съобра-

зено със същността на поставена задача. Съвкупността от пътища, по които се обменя информация вътре в групата ще наречем "мрежа". При "централизираната мрежа" връзките минават през един човек - водещия, който приема, осмисля и препраща информацията, постъпваща от всички членове. (Това е при традиционното разположение на масите в класната стая, където учителят приема съобщенията на учениците и дава думата).

Избира се такава форма, при която комуникацията между всички да е възможна и спокойна. Практиката доказва, че най-сполучливи са кръговете структури, където всеки има възможност да общува с всеки. Тук се получават оптимални резултати по отношение на времето за изпълнение на задачата; общият брой на изказванията; броя на съобщенията, изказани от всеки участник; ролята на водещия, избран спонтанно; степента на удовлетвореност на участниците от общата работа и от собствената им заслуга.

В края резултатите трябва да се обсъдят и да се направят изводи за предстоящата работа, да се оцени работата на групата като цяло и на отделните ѝ членове и да се избършат евентуалните промени, които биха се наложили.

Работата в групата зависи от взаимоотношенията, които са създадени вътре в нея от една страна, между групата и учителя, и от друга - между отделните подгрупи. Тези отношения постоянно трябва да се следят и изясняват, ако искаме да избегнем създаването на лош климат, конфликтите, агресивността. Разбира се, не винаги може да се постигне пълна хармония, но непременно трябва да се чувствава, че групата е жива, чувствителна, че изпитва радост, мъка, страст.

Най-богати са възможностите на група, в която има участници с различни възможности и всеки играе определена роля в нея.

В случаите, когато предварително са определени ролите, например на представител на другата група, който контролира честното разиграване на **туровете** и който няма право да участва в това време, а трябва само мълчаливо да наблюдава. Такъв наблюдател е налице, когато две или повече групи имат една и съща задача за определено време (да намерят думи от един корен за 5 минути). Той следи да не се ползват учебниците и преглежда списъка на думите, които са открити от учениците. После по един представител от групата излиза на дъската и възможно най-бързо ги записва. Когато завършат, дните списъка се сравняват. Общите думи се задраскват и остават само тези, които са единствени. Според техния брой се пипат и точки на съответния отбор.

Често се наблюдават някои неуспехи, защото изборът може да не се хареса на всички, да се получи примирение, незаинтересованост, поради несправедливо разпределение на ролите, а оттам идва и монотонността, умората. С няколко упражнения учителят може да приучи учениците на правилно отношение към ролите. Например: предварително са раздадени на групите списъци с думи и изрази, с които си служим, когато характеризираме хората около нас (неучтив продавач, любопитен минувач, когото сме помолили да ни ориентира, груб отказ за съдействие). От учениците се изисква да определят героите и да кажат каква роля биха играли те в групата им, с кого от тях биха се сприятелили, как ги възприема всеки и т.н.

При разиграване на диалози възлагаме на всеки да си

избере роля или на един ученик да раздаде роляте. Репликите са само маркирани:

А - пита Б къде е най-близката поща

Б - не знае

А - пита друг минувач

Б - пита какво ще прави на пощата

А - казва, че ще телефонира

Б - показва му телефон на автобусната спирка

А - благодари

На едната група учителят казва, че А е учтив и пълен човек, Б много бърза, В е любопитен, на другата - че А е задъхаван и уморен, Б - неучтив, В - лаконичен и т.н. Учениците трябва да измислят съответстващи на персонажите реплики.

Участието на всеки член на групата в работата може да се окачестви най-общо така: едни помагат, други разведричат обстановката, трети просто приемат предложенията, някои само отхвърлят, други са напрегнати или създават напрежение и т.н.

Внимателно наблюдение на групата позволява да се изясни ролята на всички и да им се помогне сами да я осъзнаят. При определена степен на зрелост, групата сама ще разпредели ролята, за да се адаптира все по-сполучливо към задаваната ситуация.

Лидерът е ученик, който води, направлява, контролира и влияе на мненията и чувствата, на поведението и действията на групата. Той може да бъде официално наложен от учителя или спонтанно избран. При работа по групи ръководителят се избира в зависимост от неговата компетентност, ръководните му качества, от структурата и състава на групата (комуникационната мрежа - разположението ѝ в пространството).

Поведението на лидера може да бъде: авторитарно (налага се като авторитет, дава точни указания, заповеди, одобрява или не одобрява); стоворчиво (приема предложенията и ги поставя на обсъждане, участва в работата на групата наравно с останалите, държи на това как ще работи, а не толкова какво ще постигне в групата си) и манипулиращо (налага своето мнение без другите да си дадат ясна сметка за това, действа чрез убеждение и личен чар).

Дейността на лидера може да е насочена към задачата, която изпълнява групата, към удовлетворяване желанията на членовете на групата (не винаги насочени към изпълнение на задачата) или към задоволяване на своите лични желания (удоволствието да ръководи или да създава безредие).

Може да се проведе интересен експеримент, за да се види кой лидер ще бъде най-подходящ. За целта се поставя една и съща задача на няколко подгрупи, като в първата водатът се посочва от учители, във втората се поставя доброволец, а в третата се избира от самата група. По време на работата внимателно наблюдаваме работата на групата, за да видим поведението на лидера; отношението на участниците в групата към задачата и към лидера; евентуалната поява на лидер в групата, в която сме казали да се избере такъв.

Методи на работа по групи

Различните методи трябва да бъдат съобразени със следните три нива: - продуктивно

- какви упражнения би могла да изпълни групата на базата на изучавания материал;

- организационно - по какъв начин трябва да се организира провеждането на занятията по групи и с каква цел;

- структурно - какви взаимоотношения съществуват в групата.

Много упражнения могат да се изпълнят по групи. Самата група може да реши кои ще се изпълняват индивидуално и кои - групово. Общо ние различаваме три вида упражнения:

За усвояване на нови знания и умения. По традиция се счита, че по-лесно се обучава един отделен човек, но нашата практика доказва, че работата по групи позволява новата методична единица да бъде лесно открита от учениците, което им носи удовлетворение и самочувствие. Такъв вид упражнения са най-подходящи при предаване на нов граматичен материал. Предлага се на класа таблица, която трябва да се попълни като се ползува лексикалният материал. Задачата е да се открият и подредят формите на новия глагол или време, които се срещат в текста. Групата, която първа е готова, попълва таблицата на дъската, останалите групи коригират, ако има допуснати грешки.

Упражнения за анализ и проучване. Например търсят се синоними на един глагол. Учителят предлага 10 ситуации (на глагола "казвам"). После на групите се раздава списък на глаголи-синоними. Първата задача е да преведат изреченията с помощта на речник, после да се намерят всички значения на глаголи-синоними, след което се пристъпва към най-творческия етап - определянето на най-подходящ синоним за всяка от 10-те ситуации. Когато въпросът е окончателно обсъден и групата е готова с подреждането на синонимите, отговорниците излизат на дъската и написват своите варианти. Всеки отговорник аргументира избора на групата си. Накрая учителят дава верния вариант.

Творчески упражнения. На осмислен успех сред учениците се радва работата по създаване на сценарий за сценка, пиеса, филм. Учителят маркира предварително план. За развитието на интригата и броя на героите. Всяка група си избира герой и съставя неговите реплики. После те се обсъждат общо и тогава се определят участници, които ще разиграт сценката.

Друго ефективно занятие е съставянето на макет за спортна, политическа или културна страница на вестник "Оманиите". В предварително занятие учениците са запознати със структурата на вестника. Сега им се предоставя плик с изрезки на статии и отделно от тях заглавията. В пликите има статии от трите вида - спортни, културни и политически. На групите се предлага да теглят жребий, според който ще работят по една от трите теми. Работата започва с отделните на статиите по съответните теми. Тези, които се отнасят до другите две теми се предоставят на съответните групи. После се подреждат заглавията към съответните статии и се оформя макетът на страницата. В следващия етап групите си разменят макетите и ги преглеждат като правят кратко резюме на материалите от цялата страница. Обръща се внимание и на естетическата страна на оформлението, като се допуска учениците дори да нарисуват илюстрации, ако има таланти за това.

Работата по групи дава богати възможности на учители да провежда интересна и ползотворна работа като разчупва шаблона и създава творческа атмосфера. Това е много ефикасен метод за откриване и развитие на лингвистичните способности на учениците. При добра предварителна подготовка резултатите са радостно оживление, самочувствие и удовлетворение у учениците и чувство за изпълнен професионален дълг у учители.

ГРУПОВАТА САМОСТОЯТЕЛНА РАБОТА ПО МАТЕМАТИКА В I-III КЛАС

Стефка Дескова

Организирането на правилни взаимоотношения в ученическият колектив е първостепенна задача за осигуряване на ефективен възпитателен процес. Един от мотивите за учене е взаимодействието, груповите отношения¹. Включването на личността в групата променя разностранно нейните особености и свойства. Именно това е процес на социализация на личността. От взаимодействията между хората в групата зависи формирането на черти на характера, на развитието на творческите способности, на цялостната човешка личност.

В педагогическата литература има различия в схващанията за същността на груповата работа. Общото в тях е разделието на класа на групи, възлагането на конкретни задачи на групата и нейното временно и относително постоянно съществуване. Вътрешната същност на груповото обучение е взаимодействието и взаимомощта на учениците, обединяването на индивидуалните усилия от общата цел, общите преживявания, чувството за отговорност пред другарите, взаимният контрол и самоконтрол, стремежът за успешно решаване на възложената задача.

Прилагат се три вида групова работа - еднородна, диференцирана и бригадна. При първия вид всички групи работят върху една и съща задача. При диференцираната работа постоянни групи работят върху различни задачи, а при бригадната - постоянни групи решават практически задачи, свързани с производството.

1. Десев Л. Психология на малките групи. С., 1970, с.24

За числеността на групата има различни мнения, но в повечето случаи се препоръчва да се започне работа по двойки, като според различните ситуации групите могат да имат по три-четири члена, а дори да обхванат цялата редица.

Груповата самостоятелна работа по математика може да се разглежда като една развиваща се система, която би трябвало да се осъществява в няколко насоки:

- от работа в по-малки групи към работа в по-големи групи;
- от работа над по-прости задачи към работа над по-сложни задачи;
- от работа, която изисква по-непосредствено и сравнително лесно координиране на силите на колектива, към работа с по-сложни взаимоотношения в процеса на организирането и изпълнението на поставените задачи.

Важно условие за ефективно осъществяване на груповите самостоятелни работи е тяхното умело съчетаване с колективната работа на класа и с индивидуалната самостоятелна работа. Така се осъществява разнообразна дейност в уроците, създава се и се поддържа интерес към математическите знания.¹

Х.И.Лиймете изтъква, че груповата работа не може да бъде резултатна, ако учениците не притежават достатъчно "добри умения" за индивидуална учебно-познавателна дейност.²

Съгласно концепцията за малките групи в педагогиката, тяхната обществена функция се състои в създаване на "комунистически прототип на възпитанието в колектива".³ Груповата дей-

1. Радев Р. Груповата самостоятелна работа в обучението по математика, НО, 1981, № 3, с.34-35

2. Лийметс Х.И. Групповая работа уроке, М., 1975, с.14

3. Десев Д. Психология на малките групи, С., 1970, с.185

ност допринася за изграждането на колектива, за формирането на колективистични качества на личността. Тя създава условия за активизиране на класа, за обмяна на мнения, за сътрудничество и другарска взаимопомощ. Поставя всеки ученик в активна позиция на индивид, който едновременно дава и получава.

В I клас възлагането на груповата работа на учениците не изисква повече от 5-7 минути съвместна дейност. Започна се с по-елементарни задачи с репродуктивен характер, които се изпълняват от двама ученика. Това осигурява адаптацията на децата към съвместна колективна дейност и най-лесно се организират и разполагат в условията на класа. На всяко дете от двойката ученици се дават геометрични фигури, върху които има записани задачи от темата, разглеждана в момента. Всеки трябва да реши записаните задачи, след което заедно с другия ученик от двойката да образуват определена от учителя фигура и да запишат наименованията на геометричните фигури, с които са работили. Това дава възможност за съчетаване на самостоятелната работа на ученика с груповата работа и за осъществяване на добра обратна връзка.

В процеса на груповата самостоятелна работа, успоредно с разрешаването на даден проблем и получаването на определен продукт, се работи и за формирането на личността в комунистически дух.

Преди всичко учениците се приучват да живеят и работят в колектив, да подчиняват своите интереси на колектива и да участвуват в осъществяването на общата цел. Учат се на другарство и взаимопомощ. Създават се добри условия за самоконтрол и контрол над извършената дейност.

Задължително условие при всяка груповая дейност е всеки ученик, след извършването на пресмятанията, сам да провери

дали е работил вярно, след което и останалите от групата извършват проверка на работата му.

Обикновено, в началото или в края на часа, за да получа обратна информация за степента на усвояване на изучения материал, използвам групова работа, която обединява усилията на цялата група (редица). Класът се разделя на три групи, като всяка редица е отделна група. На учениците се раздават листи, върху които са написани толкова задачи, колкото е броят на учениците. Всеки ученик решава по една задача и предава листа на следващия. Той трябва да провери решението на предния ученик и да реши следващата задача. Това се извършва и от останалите ученици в групата. Този вид групова работа се извършва на съревнователни начала и предизвиква голям интерес у учениците, повишава емоционалността. Учениците се мобилизират, взаимно се подпомагат и подчиняват собствената си дейност на общата цел. Освен това те добиват навики за контрол и самоконтрол върху извършваната работа и се приучват да поемат лична и колективна отговорност.

С усъвършенствването на уменията на учениците за самостоятелна работа, като звено от постигането на една обща цел, се пристъпва към групови работи, които се извършват от три-четири, а в някои случаи и от повече ученици. В тези случаи се решават по-сложни задачи и съответно се изисква по-сложна организация и планиране на дейността. Налага се по-точно разпределение на дейностите в съответствие със силите на учениците и по-действена другарска взаимопомощ.

Както в групите по двама, така и в по-големите групи, второкласниците, а по-късно и третокласниците, изпълняваха задачи в игрова форма и задачи за взаимна проверка. Преобладаваха задачи, при които се осъществява колективно решаване

на определен проблем с конкретно участие на всеки член от групата. Учениците решават задачи за групова работа и върху основата на свои проучвания, свързани с производствената дейност на родителите им и собствената им дейност, правят цено-разписи на различни стоки, като получените данни използват при съставяне на текстови задачи.

Това съдействува за придобиване на умения за групова дейност, за свързване на обучението по математика с живота и за подготовката на учениците за успешна социална реализация. В единство с математическите знания съвсем непринудено се усвояват знания от различни области на живота. Постига се социална мотивация при усвояването на математическите знания и се повишава интересът към тях.

Често за групова работа на учениците се поставят по-трудни текстови задачи, които всяка група анализира, прави съкратен запис на условието или схематично го представи и решава задачата. Чрез обсъжданията, които се правят във всяка група, учениците, които срещат затруднения при решаването на дадения тип задачи, се учат от другарите си на начина на работа, като и те дават своя дял при обсъждането ѝ и по-лесно откриват и преодоляват своите грешки. След решаването на задачата от отделните групи, всяка докладва за извършената дейност и се преценява коя от групите е предложила най-рационален съкратен запис или схематично представяне и решение на поставената задача.

На учениците се предлагат задачи за групова работа, които да ги поставят в проблемна ситуация. При запознаването на учениците с алгоритъма за писмено деление на трицифрено число с едноцифрено, когато цифрата на стотиците е по-малка

от цифрата на делителя, на групите се предлагат няколко решени задачи, въз основа на които те трябва да формулират сами алгоритъма. Това допринася за развитието на аналитико-синтетичната, абстрактната и обобщаващата дейност на учениците.

За успешното изпълнение на груповата дейност е необходимо да се определят взаимоотношенията в групата, т.е. да се уточнят социалните роли в зависимост от вида и характера на задачите и от възможностите и способностите на членовете. Това означава да се определи конкретната работа, която всеки трябва да извърши. За тази цел се избира един отговорник от членовете на групата, който организира работата, а когато е необходимо - осигурява връзката с учителя или с останалите групи. Добре е този отговорник периодично да се сменя.

Груповата работа предопределя методичната намеса на учителя. Той насочва, подпомага и контролира работата на всички групи. Под негово ръководство се анализират и оценяват резултатите. Основна задача на учителя е да определи обема, времетраенето, характера и мястото на всяка груповата работа в урока, да я съчетава с останалите форми на работа.

Като създава условия за колективна дейност, при която учениците решават дадени задачи с общи усилия, груповата работа съдейства за постигане на по-високи резултати в усвояването на знанията и уменията, в развитието на познавателните способности, във формирането на ценни личностни качества у учениците, благоприятства за социализацията на детската личност.

СЪСТЕЗАНИЕТО - ЕФЕКТИВНА ФОРМА В ОБУЧЕНИЕТО ПО ХИМИЯ

Иванка Касчиева

В търсенето на по-разнообразни форми за активизиране на учащите се в учебния процес по химия се основавахме на факта, че учебно-възпитателният процес се гради върху двете основни дейности - труд и игра. Методите на работа по химия се основават главно на труда, докато играта - тази активна и емоционална дейност се използва предимно в извънкласната работа. Затова нашите усилия се насочиха към доказване, че методи, основани на играта като дейност, имат място и в урочната работа по химия.

Публикациите на наши изтъкнати методици посочват необходимостта от нови форми, активизиращи учебната дейност. В методическото ръководство за 8 клас е дадена разработка на урок-двубой при годишен преговор. Имайки известен опит в извънкласната работа, решихме да проверим възможно ли е при други уроци (не само за годишен преговор) да се използва състезателната игра, ще се осъществят ли чрез нея в достатъчна степен учебно-възпитателните цели на обучението.

Състезанието е дейност, при която се изграждат такива нравствени добродетели като колективизъм, другарство, искреност, ускорява се процесът на мислене и обобщение. Прилагаме състезателните игри в обучението по химия по следния начин. Още в началото на учебната година паралелката се дели на два отбора, които остават до края на годината. Отборите могат да имат имена, а може и да бъдат просто I и II отбор. Избираме отговорник, който записва резултатите от различните

състезания през цялата учебна година. Накрая излъчваме отбор-първенец. Ето как се провежда самото състезание. Поставя се задача за самостоятелна работа на двата отбора (задачите са различни, но са със сходно съдържание). Дава се определено време в зависимост от обема на самостоятелната работа. Поду-чените отговори от представители на отбора се оценяват от противниковия отбор по три показателя: време, пълнота и точ-ност.

Отборите имат право да коментират, да допълват отго-вора, но затова не получават допълнителни точки. Това се пра-ви, за да се засили чувството на отговорност, на социална ан-гажираност на участниците чрез точен, верен и пълен отговор те получават повече точки за отбора. Отборът следи с много по-голям интерес отговора на всеки участник.

Възможностите за използване на състезанието не са малко, но те изискват подбиране на уроци с подходящо съдър-жание. Добри резултати показва този начин на работа при със-тавяне характеристика на неизучен химичен елемент въз основа мястото му в периодичната система.

Много интересно и емоционално преминава обобщителният урок "Периодичният закон и периодичната система в светлината на теорията за строежа на атома", с организирано състезание за характеризирание на елементите. След подходяща беседа, в която се изясняват основните понятия от теорията за строежа на атома и периодичната система и връзката между тях, на учениците се предлага възможност теоретически да използват придобитите вече знания. Добре подобрите примери ги поста-вят в ролята на изследователи, които прогнозираят, решават спорни въпроси, докладват правотата на своите съждения. За

успешната им дейност предварително се запознават с характеристиката. Пълната характеристика на неизучен химичен елемент изисква концентриране на вниманието, воля, експедитивност и отговорност от страна на учениците. Чувството за отговорност нараства още повече като се знае, че само правилният и точен отговор носи точки за отбора. Така състезанието води до повишаване емоционалността, която допринася за непосредственост, искреност на личността. Поставени в подобна ситуация, учениците показват непознати страни на своята личност, които могат да бъдат не само обект на възпитателна работа, но и на самовъзпитание.

Добре организирани и умело провежданите игри спомагат за възпитаване на устойчиви, организирани и волеви личности, с развито чувство за отговорност.

Затвърдяването и разширяването на знанията по темата "Реакции между електролити" може да стане много интересно, ако на отборите се предложат по зададени две различни комбинации от електролити да намерят максималния брой възможни йонни взаимодействия и да ги изразят с уравнения. Така учениците не забелязват, как трудният за тях материал става приятен и като че ли по-лесен. Подобни възможности има при "Химично равновесие", "Разредена азотна киселина", "Свойства на неметалите и техните съединения" и др. Този метод на работа може да се прилага и в 9 клас, защото действа емоционално, приканва към по-целенасочена и продуктивна дейност.

В края на всяко състезание е задължително да се отбележат активно и сполучливо индивидуално участвувалите и да се поздравят отборът-първенец. Защото психологически стимул за поддържане и укрепване на познавателния интерес у

учениците се явява успехът. Успешната дейност винаги се оза-
рива от радостта, от дълбокото удовлетворение. А познал вед-
нъж радостта от успеха, ученикът е готов за нови по-трудни
дела. В края на годината, когато провеждаме състезания-дву-
бои с жури, в състава му влизат най-добре представилите се
състезатели през цялата учебна година.

Много по-широко поле за прилагане на състезанията
дава извънкласната и извънучилищната дейност по химия. Със-
тезанието има място в кръжочната дейност, както при органи-
зирането на нейните редовни занимания, така и при годишнини,
празници на ТНТМ. Това могат да бъдат конкурси за най-добър
плакат (посветен на 150 г. от рождението на Менделеев); кон-
курсно решаване на кръстословици с химична тематика (при
проведане на вечер "Химия и космос"); чести дуели между
двама кръжочника. Интересна форма на състезание е обществе-
ната защита на знания по химия, която провеждаме между па-
ралелките на осмите класове. Това способствува за задълбо-
чаване и разширяване на знанията и за създаване на интерес
към химията.

Действена форма на сътрудничество е проведената дей-
ност между кръжоците по химия от VIII клас на ВСПУ "М.Горки"
и МГ "Баба Тонка". Съвместните вечери, посветени на патроните
на кръжоците - Д.Ив.Менделеев и М.Кюри, на 100 год. от съз-
даването на теорията на електролитната дисоциация, екскур-
зиите и други подказват добри възможности.

Вечерта-състезание, посветена на 100-годишнината от
създаването на ТЕД обогати учениците със знания за живота и
дейността на Св.Арениус, В.Оствалд, Вайт-Хоф, Бертоле, М.Фа-
радей, Каблуковски, Д.Менделеев. Изводът, че науката не се

твори от единици, а е плод на усилията на много будни умове убеждава в необходимостта от системни и задълбочени знания, от упоритост и отговорност. Интересните практически опити и задачи под формата на състезание, доказаха значението на теорията. Състезанието способствува за обогатяване знанията на участниците, свързани с живота и дейността на Менделеев, способна за изживяване и на други интереси, предизвикани от желанието за представяне на отбора, за по-оригинални химични опити. В една или друга степен, състезанието подпомогна възпитание на чувствата, каляване на волята, самооценка и по-нататъшно самовъзпитание.

Какви изводи налага изложеният опит?

1. Използуване на състезанието в учебния процес по химия е ефективна форма за активизиране на учениците в учебния процес, създава атмосфера на емоционална приподигнатост; способствува за формиране и развиване на интерес към химията,
2. Развива се логическото мислене на учениците, способността им да обобщават, да определят главното, да разширяват знанията си и да ги прилагат на практика.
3. Формира качества като експедитивност, организираност, непосредственост, искреност, чувство за отговорност, колективизъм. Дава възможност за самооценка и самовъзпитание.

II. ВЪПРОСИ НА КОМУНИСТИЧЕСКО ВЪЗПИТАНИЕ НА УЧАЩИТЕ СЕ

ЗА ПРАВСТВЕНОТО ВЪЗПИТАНИЕ НА УЧЕБНИЦИТЕ ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕТО ПО ЛИТЕРАТУРА

Надежда Каменополска

Художествената литература е едно от най-мощните идеологически средства за комунистическо възпитание на младото поколение - най-надеждното цвете в пролетта на комунизма. Преподаването по литература може да възпитава истински комунисти само когато се постави върху здравите основи на комунистическата партийност.

Утвърждаването на комунистически мироглед в една или друга степен зависи от всяко литературно произведение, представено в програмата, но като цяло то е резултат на добре замислена и упорито осъществена система на преподаване.

Само диалектичeskото разглеждане на литературния процес в неговата противоречива същност може да обясни докрай всички идейно-естетически проблеми. Класово-партийният подход изисква да се спазват историцизма и строгата научност при анализа на художествената литература. Задълбоченото изясняване на епохата, на историческия живот на народа и конкретния житейски и творчески път на автора във взаимодействието му с народните борби и идеали, дава възможност да се проникне задълбочено в художествената творба и правилно да се анализира нейното идейно-художествено съдържание.

За да направи уроците по литература интересни и съдържателни, да ги издължи с емоции и преживявания, да предизвика размисли, да подтикне към отделни изводи, необходимо е учителят широко да използвава добре обмислени проблемно-

познавателни въпроси и задачи, които активизират вниманието на учениците и ги включват в пълноценна мисловна дейност. Насочващи и мобилизиращи, те са и решаващо условие за развитието на самостоятелно мислене.

При урока за личността на старобългарския писател, започвам с мото-стиховете на Ив.Вазов: "И ний сме дали нещо на света и на вси словене книги да четат". Записват темата на урока: "Защо даваме висока оценка на старобългарския писател като личност". Започвам беседата по следните основни въпроси:

1. Старобългарският писател е високообразована личност със забележителна за времето култура (учениците доказват това с примери от старобългарските произведения).

2. Старобългарският писател е голям патриот, който работи неуморно и безкористно за напредъка на своя народ.

3. Старобългарският писател прокарва демократични тенденции, служи на благородно и прогресивно дело (учениците привеждат доказателствен материал).

По втория въпрос учениците работят по групи както следва:

I група - Да се открият патриотичните чувства на Кл.Охридски и Гр.Памблук в похвалните слова за Кирил и Евтимий.

II група - Да се посочат основанията на Черноризец Храбър, за да твърди, че славянската писменост е по-свята от византийската.

III група - Да се определят чувствата, породени от страстният зов на К.Преславски за прослава на славянски език ("Азбучна молитва").

IV група - Да се открие каква основна мисъл прокарва П.Евтимий в "Житие за Иван Рилски".

С високо патриотично чувство и изпълнение учениците отговарят на поставените въпроси. Без да ги насочвам, те съпоставят труда на старобългарските творци с труда на съвременните поети и писатели. Активното им участие говори за въздействието, което са изпитали от старобългарската литература. Това въздействие затвърдявам с домашна работа на тема: "Какви мисли и чувства поражда у мен личността на старобългарския писател?" или "Защо старобългарският писател буди нашата национална гордост?"

Патриотичното възпитание на учениците продължава с разглеждане произведенията на П.Хиландарски, С.Врачански, Д.Чинтулов, Г.С.Раковски, П.Р.Славейков. Тези автори възпитават не само с творчеството си, но и с личния си живот, който е пример за любов към народ и родина. В часовете, посветени на творчеството на П.Р.Славейков, актуализираме проблемите, поставени от поета в елегите "Не пей ми се" и "Жестокостта ми се сломи", като се акцентира на проблема поет-народ. В сатириите "Кончето" и "Песен на паричката ми" утвърждаваме нравственото, заклеймяваме безнравственото, грозното в живота. Образите в поемата "Изворът на Бедоногата" разглеждам по темата: "Любовта на П.Р.Славейков към българското, изразена чрез образите в поемата". Основният проблем, по който работя в часа е: "В какво се изразява народният идеал за прекрасното у българката".

Поставям следните въпроси:

1. Разкрийте чувството за дълг у Гергана към родители и близки, изключителната ѝ привързаност към дом и родина.

2. Докажете любовта на девойката към красивото.

3. Подчертайте родолюбието на героинята, цитирайте стиховете, които : най-добре разкриват възторга ѝ от българското, стремеха ѝ за свобода.

Допълнителна задача: "Открийте други качества, които допълват нравствения облик на българката".

След като работят самостоятелно по горните задачи, учениците отговарят и на въпросите:

1. Имаше ли основание да сочим за образец поведението на Гергана?

2. Можем ли да я наречем патриотка? А героиня? Защо?

3. Кой е главният аргумент на Гергана срещу другия живот, който ѝ предлага везирът - любовта към Никола, любовта към родното или любовта към свободата?

Изтъкваме и готовността на Гергана за труд, презрението ѝ към безделието, нейния стоицизъм, неподкупност.

Богат материал за нравствено възпитание в VIII клас дават произведенията "Криворазбраната цивилизация" на Д.Войников, "Иванко" на В.Друмев, "Българи от старо време" на Л.Каравелов.

С основните естетически категории запознавам учениците от IX клас при разглеждане на античната и западноевропейската литература. Важен момент във всеотрасловото хармонично изграждане на учениците като комунистически възпитани личности е тяхното нравствено възпитание, свързано тясно с формирането на комунистически идеал за прекрасното.

Античната литература дава богат материал за нравственото възпитание на младия човек. При разглеждане на поемата "Илиада" от Омир задавам проблемни въпроси и домашни

работи, които изискват да се замислят учениците върху поведението на героите, да го анализират, да правят изводи. Чрез логически разсъждения те трябва да докажат кое от поведението на героите Ахил и Агамемнон заслужава положителна или отрицателна оценка в момента на тяхната свада.

Разглеждам и въпроса за героичното и трагичното в изображението на войната с цел формиране на отрицателно отношение към войните. Въпросът "Кой е положителният герой - Ахил или Хектор" превръща часа в диспут. Интересен е образът на Терсит, Учениците го приемат като положителен - пръв бунтар в световната литература, дързък борец срещу произволите на родовата аристокрация, зовящ към справедлив бунт.

Нравствено естетически подход изисква разработката на темите, които давам върху "Антигона" от Софокъл: "Общочовешкото и възмущащото в образа на Антигона" или "Прекрасното у Антигона", "Антигона - смела боркиня против непрадата и тиранията".

Много нравствени проблеми се разглеждат и в Западно-европейската литература. Обикновено при първия прочит на романа "Дон Кихот" от Сервантес учениците не могат да видят в същността на образа. След анализа на творбата, те изпитват възторг от нравствената чистота на героя, който е борец за справедливост, отзивчив, състрадателен, по своему щастлив, защото презира богатата на живота и се чувствава независим. Хуманизмът му се изразява в неговата дълбока вяра в човека, в науката, в здравия разум, в силата на човешката личност, в стремежа ѝ към добро, правда и красота.

Когато учениците работят върху литературно-творчески теми, най-добре осъзнават какво е непосредственото въз-

действие на художественото произведение върху тях. Задавам такива теми:

- Проблемът за смисъла на човешкия живот в трагедията "Фауст" на Гьоте.

- В какво се състои щастието - в борбата за висока цел или в постигането ѝ (въз основа на "Фауст").

- Моята представа за истинския човек

- Моят идеал за човек и аз

- Какво значи да бъдеш истински другар

- Защо трудът е училище на характера

- Как би живял ти, за да си потребен, за да останем и след смъртта си.

Когато разглеждаме романа "Ижени Гранде" на Балзак, отделих специален час за разговор върху нравствено-етични проблеми в романа. Учениците направиха извода, че за скъперника Гранде няма нищо свято в живота, нищо по-скъпо от желязния метал. Човешко достойнство, бащинско чувство, приятелска дружба, братска привързаност - всичко е умряло у него. Учениците трябва да разберат, че хора, които са робни на своята страст към пари и богатства, опустошават душата си, убиват човешкото у себе си, и носят нещастие на най-близките си. Негативните образи имат също такава въздействаща сила, както и положителните. Образът на Шарл Гранде поражда също много размисли. Той е млад човек, но със загрубяла вече душа на хищник, с покварена душа, с големи амбиции за аристократически титли, високи постове, достъп в елитното общество на парижката аристокрация.

Този роман стана повод да споделим с учениците размисли за дружбата и любовта. Зададох им домашна работа на

тема: "Размисли за красивото и грозното у човека, породени от романа "Пожени Гранде" на Балзак".

При анализа на Ботевата поезия учениците си изграждат критериите за естетическата ценност на литературната творба в съответствие с художествената убедителност на вложените в нея чувства и мисли, които не са натрапени от поета, а са изразени чрез дълбоки и силни художествени внушения. Интимно-личните, чисто човешките преживявания на Ботевия лирически герой са неотделими от патриотичните му възвращения. Заслугите на Ботев за създаване на социално-психологическа лирика в българската литература учениците разбират най-добре при изясняване проблема за човешкото щастие като хармония между удовлетвореността в личния живот и чувството за изпълнен дълг към народа, към обществото ("На прощаване") ("До моето първо либе"). Проблемът "Красотата на самоотричането от лично щастие в името на революцията" ("До моето първо либе") разгледах чрез метода беседа.

Ботевият лирически герой-борецът за свобода - става тема на първия сериозен разговор за дългата като висша проява на родолюбие. Един от уроците, посветени на Ботев, беше "Героика и величие на борбата и победата" ("До моето първо либе", "На прощаване", "Хаджи Димитър"). На черната дъска написах мисълта на Ботев: "Само оня, който е свободен, само той може да се нарече човек в пълния смисъл на думата, а който умира за свободата, той не умира само за своето отечество, а за целия свят". Учениците констатираха, че тя може да служи за мото на цялото творчество на Ботев. В нея намират отражение и естетическият идеал на революционера-поет, и възгледите му за нравствено-естетическата стойност на човека,

и схваданията му за философското съдържание на борбата, чиито измерения преминават от сферата на националното в сферата на общочовешкото ("Хаджи Димитър").

Изясняваме, че Ботев разработва и в поезията си своите възгледи, че борбата за национално освобождение трябва да прерастне в борба за социално равенство и справедливост. Ботев изобразява борбата не в конкретно-реалистични очертания, а като романтична представа и обаятелна мечта. На учениците поставям задача да разкрият чрез великолепието на художествената форма красотата на романтичното видение на революцията в "До моето първо любе", да изяснят естетическата функция на метафоричния глагол "кипи" в образната представа на поета за световната социална революция в "Борба". Изтъкваме, че за лирическият герой на Ботев важи мисълта на Белински: "Да обичаш своята родина - значи пламенно да желаеш да видиш в нея осъществени идеалите на човечеството, според силите си да ѝ помогнеш".

Когато говорим за интимния свят на П.К.Яворов и се запознаваме с любовната лирика на поета се съобразявам с идейно-естетическото и емоционално богатство, с нравствената привлекателност и красота на Яворовите стихотворения, съобразявам се и с възрастовите и психологическите особености на десетокласниците - техния пораснал интерес към духовния свят на човека и към своя собствен вътрешен мир, съпроводен със спонтанен порив към възвишеното и красивото, с първите любовни трепети и чувства.

Урокът започва с речитал на Яворови творби, изпълнени от ученици с обединяващ текст от кореспонденцията и дневниците на Яворов и Мина.

Предварително поставям колективни въпроси и задачи:

1. С какво ни развълнува Яворов, когото откриваме в любовната му лирика?

2. Характеризирайте чувството в интимните стихотворения и ролята му върху жизнената творческа съдба на поета. В какво се изразява неговата красота.

3. Как е обрисуван образът на любимата? Изяснете ролята на сравнението, епитета и художествения детайл за разкриване на нейната физическа и духовна красота.

4. Ще продължи ли нашият диалог с Яворов?

Откровението на Яворов: "Аз не живея, аз гори" се превръща в лейтмотив при актуализирането на миналите знания на учениците чрез встъпителни въпроси върху неговото жизнено и творческо дело:

Кои са причините за това неспокоичество, за това не-престанно горене у поета?

Как се отразява това горене върху поетическите откровения на Яворов??

С обобщаващата преценка - един живот - горене роди поезия-горене, което се чувствава и в любовната лирика на поета, се поставя темата на урока.

Изяснявам, че любовното чувство на поета е разкрито в цялата му сложност, дълбочина, противоречивост - от нежния копнеж и чистота, до изгарящата стихийна страст, която не знае прегради. (Позовавам се на Панорамата).

Проследяваме любовта между Яворов и Мина в стихотворенията "Благовещение", "Две хубави очи", "Обичам те", "Ще бъдеш в било", "Вълшебница". Беседваме върху проблема: "Какви мисли и чувства поражда у тях тази поезия". Учениците изясня-

ват ролята на любовното чувство, разкрито в тези стихотворения, върху жизнената и творческа съдба на поета, по какъв художествен начин е изразена тя. Осъвременяваме като съпоставяме любовта в поезията на Яворов със съвременните отношения между младежите и девойките.

Произведенията на Иван Вазов дават богат материал за илюстрация на колективистичното съзнание у поробения народ в епохата на националноосвободителните борби ("Във Веригово", "Победителите угощават победените").

Странджата е пример на човек, който живее единствено с интересите на колектива, той е баща-хранител на хъшовете и при него всеки гладен намира подслон. В "Опълненците на Шипка" и "Кочо" сплотеният за борба народ-герой изпъква с величавата си сила и поражда читателя. Като съзнание на широките народни маси пролетарският колективизъм е изразен най-добре в произведенията на нашите поети и писатели-комунисти - Хр. Смирненски и Веселин Андреев. Особено характерни са произведенията на Смирненски "Червените ескадрони", "Москва", "Йохан" и др., където пролетарският колективизъм е свързан с интернационализъм.

Социалистическият патриотизъм налага подчинение на личните интереси на обществените, което пък води със себе си и чувство за висока дисциплина. Дирическият герой в стихотворенията на Смирненски и Вапцаров има такова чувство, той умира на поста си.

У Смирненски патриотизмът на работническата класа е свързан с пролетарски интернационализъм, интересите на народа напълно се сливат с интересите на световния пролетариат и победата на революцията е победа на народа. "Борба" и "Моя-

та молитва" на Ботев, "Исхия" и "Москва" на Хр.Смърненски, "История", "Двубой" и "Песни на една страна" на Н.И.Вапцаров са прекрасна изява на социалистическия патриотизъм, който е прекратил границите на собствената нация, обхващан е отечеството на всички поробени и експлоатирани народи.

В работата си по нравственото възпитание се ръководя от мисълта, че без истинска комунистическа идейност, без здрави морални възгледи и поведение не може да има пълноценно комунистическо възпитание и пълноценно умствено развитие на младото поколение.

ЗА КЛАСОВО-ПАРТИЙНОТО ВЪЗПИТАНИЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ I-III КЛАС ЧРЕЗ ОБУЧЕ- НИЕТО ПО РОДНА РЕЧ И РУСКИ ЕЗИК

Павлина Гирова

Класово-партийното възпитание на подрастващото поколение придобива особена актуалност в нашето съвремие, когато се засилва идеологическата диверсия, насочена към страните от социалистическата система. Това изисква умело, аргументирано да се разкриват предимствата на реалния социализъм, големите успехи, постигнати за исторически кратки срокове. Ето защо концентрирах вниманието си върху възможностите, които предлагат съдържанието на учебната програма в I-III клас, изучаването на руски език и родна реч в нашето училище и на извънкласните форми на работа за класово-партийното възпитание.

Уроците по родна реч в I-ви клас дават богата възможност, освен изпълнение на преките задачи (обучение в

четене и писане), да се поднесат идеите на партията и традициите на нашия народ в достъпни форми за възрастта на малките първокласници, да се свържат непосредствено с тяхната извънкласна дейност. Разглеждането на стихотворението "Радост" се свързва с приемането на учениците от I-ви клас в чета "Чавдарче"; стихотворенията "Руски паметници", "Клетва" - с рецитал по случай 3-ти март; стихотворението "Благодаря ти, мамо"; четивото "Баба" - с провеждане на тържеството по случай 8-ми март; стихотворенията "Завод", "Първи май" - с изсявяне на литературно-музикална програма пред трудов колектив за празника на труда.

Четивата "Отечество", "Аз съм българче", "Свободата", "Заветът на хан Кубрат", "Балада за хан Аспарух", "Стоян войвода" запознават учениците с нашето славно историческо минало, събуждат у тях чувство на гордост, че са българи. Уроците "Жив е той", "Васил Левски" и "Георги Димитров" дават представа за най-видните синове на българския народ. Преподаваният материал се онагледява с фотоси, диапозитиви и диафильми. Първокласниците се убеждават, че тези българи са били много силни и безстрашни, че силно са обичали своя народ и родина. Те се превръщат за учениците в пример за подражание.

Четивата "Най-после русите идват и у нас", "Здравствуйте братушки!", "Книжката на Тая" подпомагат възпитанието на положително отношение у учениците, на уважение и любов към руския и съветския народ.

Неизчерпаем източник на патриотично възпитание е героичното минало на нашия народ. Темата "Трети март - Освобождението на България от османско иго" запознава учени-

ците с петвековния гнет, упражняван върху нашия народ, с несломимия български дух, със саможертвата на руския народ, дал хиляди жертви за нашата свобода. Учениците сами правят извод за първоизточника на българо-руската дружба. За подсилване на това чувство голямо значение има свързването на фактическия материал с произведенията на изкуството - картини, песни, стихотворения.

За патриотичното и интернационално възпитание допринася и запознаването с темата "Девети септември - всенароден празник". Тук се изяснява значението на мисълта "Дружба от векове за векове" и изказването на Г.Димитров, че "Дружбата между българския и съветския народ е така жизнено необходима, както слънцето и въздуха за всяко живо същество".

Силно отрицателно чувство към фашистите събужда у учениците средата с активен борец против фашизма, с участник в Отечествената война, тържеството за даване име на отряда. Тези мероприятия запознаха малките възпитаници не само със зверската жестокост на фашистите, но и с неизмеримия героизъм на българина.

Любовта към социалистическа България се усилва от запознаването с нейния неспирен научен и технически възход. За илюстрация на този успех послужиха посещенията в няколко завода в родния град, в АПК, във ВТУ "А.Кънчев", които събудиха и уважение у учениците към различните професии. Те сами стигат до извода, че порасналото благосъстояние на народа е зависимо от съзнателния труд на всички хора, че всеки труд е ценен за обществото. Разсъждавахме заедно върху възможностите, които имат те за труд. Стигнахме до извода, че техният основен вид труд е учението, но освен него те могат да облачат

работата на мама и татко в къщи, да допринесат за разкрасяването на класната стая и училището, на квартала и селището, в което живеят. По този начин се съдействува за повишаване на жизнената активност у учениците.

Принос за класово-партийното възпитание имат и часовете по руски език. Учениците в нашето училище имат възможност още от I-ви клас да започнат изучаването на езика. Това е една изключително благоприятна предпоставка не принудиено да се възпитава интернационалното чувство у децата, чувство на преклонение и уважение към необятната съветска страна и нейния народ.

Радостен е фактът, че първокласниците от училищата с преподаване на руски език учат по специално предназначен за тях учебник, който е много удачен и съобразен с учениковите възможности. Той създава предпоставки за развитие на устната и писмената реч на учениците в единство с развитието на тяхното мислене, идейно-политическото, нравственото и трудовото възпитание. В I-ви клас възможностите на учениците са ограничени, но е много важно на този етап да се събуди стремеж за опознаване на езика, за вникване в неговите тайни. За постигането на тази цел в часовете по руски език в I клас голямо значение имат подходящите илюстрации в учебника; кратките, но съдържателни текстове, подчинени на нравствени и идейно-убедителни теми ("Денъ Седьмого"ноября", "Пусть всегда будет солнце", "Празник бабушек и мам", "Мы помогаем" и др.); сполучливо подобранияте песни и стихотворения за звукозаписи, приказките с поуки.

Уроците от раздела "Жизнь и дело октябрят" (в учебника за III клас) допълниха знанията на учениците за ежед-

нейното и изявите на съветските октомврийчета. На обобщителния урок по този раздел третокласниците направиха сравнение между своята дейност и дейността на октомврийчетата.

С уроците от раздела "Так в октябре мечта сблизась рабочих и крестьян" се запознахме преди празника на революцията. Постарахме се според възможностите да драматизираме част от разказа "Таня - революционерка" (Е.Верейская). Третият час, който е предвиден за този урок, проведохме пред гости - членове на родителския актив, като им представихме нашата драматизация. Подпомогнати от въпроси, учениците споделиха мисли за Таня. Гостите останаха доволни, а децата бяха удовлетворени от своя труд.

Непосредствено преди 7-ми ноември проведохме урок, посветен на празника. Нашите шефове от X^а клас ни прочетоха съвсем кратка информация, в която описаха на достъпен за учениците руски език как е протекъл 7-ми ноември през 1917 година в Съветската страна. Веднага след информацията се запознахме с новото стихотворение "Октябрь" на Самуил Маршак. След изразителното четене на стихотворението, последваха стихотворения за революцията и нейния вожд (предварително беше поставена задача да се припомнят). По предложение на самите ученици се изпълниха песни за революцията ("На парад", "Някога през миналия век", "Ленин").

Уроците по четене са по-благоприятни за класово-партийно възпитание, но това се прави и в часовете по граматика. За целта се старая винаги, когато поднасям някакъв текст за граматична работа, той да бъде идейно наситен, да има какво да научат от него учениците. Например, изреченията,

в които трябва да се извърши някаква граматическа задача, обикновено поднасят кратка информация за успехите на нашата родина, за социалистическото строителство в родния град, за постиженията в областта на икономиката, за актуални събития. Когато учениците трябва да съставят изречения по дадени думи, в повечето случаи те също имат определена насоченост - съобщават факти за видни личности, за тяхната дейност, явяват се като правило за поведение и други подобни. Дори когато използват игрови форми на работа, също не забравям, че думите трябва много внимателно да се подбират. При попълване на кръстословица предлагам думи за подбор, като предварително си поставям цел те да подпомогнат, макар и в минимална степен, изграждането на светоглед, съответстващ на нашия социалистически живот и неговите норми.

Постъпването на детето в училище е преломен момент в живота му. Основна дейност за ученика е учението, в резултат на което през целия начален период той усвоява знания за природните и обществените явления. Заедно с това у него се формират умения и навики за познавателна и обществена дейност. През този период малкият ученик влиза в сложни отношения с другарчетата и учителите, които стават база за формирането му като личност. Кои дава тон на тези взаимоотношения? Безспорно класният ръководител.

В своята практика на класен ръководител се старая да въведам емоционалност в детските отношения. В резултат на това учениците от моя клас изразяват отношение на загриженост и страдание, когато се прави забележка за допуснатата грешка, неизпълнена задача или поръчение. Това постигнах чрез продължителен процес на утвърждаване на нравствените норми на

поведение по различни поводи: другарска взаимопомощ, дружба, радост от успехите на другарите и др.

Богати са възможностите на класния ръководител за класово-партийно възпитание на малките ученици чрез включването им в редовете на чета "Чавдарче" и ДПО "Септемврийче". През целия начален курс на обучение (I-III клас) се стреми да събуди стремеж и желание у учениците да се занимават с подходяща за възрастта им обществена дейност, да възпитавам любов към четата "Чавдарче", да породи стремеж да участвуват в нейния живот, да внуша чувство на принадлежност към четата като организация, в която чавдарчетата (пионерите) натрупват социален опит и обмислят взаимоотношенията си със своите другари; възпитават се в любов към родината, към СССР и другите социалистически страни, към БКП, КПСС, В.И.Ленин, Г.Димитров, борците за народна свобода, към трудещите се; възпитава се интерес към общественно-политическите събития и умение да различават техните най-съществени черти.

Как осъществява това? Чрез различни класни и извънкласни форми на работа: поставяне на временни и постоянни поръчения; кратки политически информации, подготвени от мен, шефския отряд или самите ученици; посещение на исторически обекти в града, на социалистически строежи, заводи и фабрики; връзки с трудов колектив; литературно-музикални програми по случай всеки национален и международен празник; поддържане на кореспонденция със съветски октомврийчета; участие в общоучилищни мероприятия; конкурси; посещение на изложби; изготвяне на табла. След всяко осъществено мероприятие не пропусках да направя анализ на извършената работа с помощта на учениците. Той съдействува за формирането на радостта

умения у тях: за отчет на дейността, за оценка на постиженията и слабостите; за поемане на отговорност във връзка с обществени задължения; за отстояване честта на колектива и др.

В резултат на своята работа се убедих, че за класово-партийното възпитание на учениците решаващо значение има целенасочената възпитателна работа, извършвана в процеса на обучението и извънкласната дейност. Учебното съдържание дава широк простор за учителя в това отношение. Разбира се, трябва умело да съчетае това съдържание с целесъобразна извънкласна дейност и ефективни методи на обучение и възпитание. Класово-партийното възпитание не бива да бъде стихийно, а организирано и целенасочено. Ръководната роля в този процес принадлежи на субективните фактори в лицето на учителя, четата "Чандарче", ДЮ "Септемвриче" и самите ученици, обект на възпитание.

В описаните форми на работа се опитах да споделя опита от работата си като начален учител.

РАБОТАТА НА КЛАСНИЯ РЪКОВОДИТЕЛ С
РОДИТЕЛИТЕ НА УЧЕНИЦИТЕ ОТ НАЧАЛЕН
КУРС ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА УЧЕБНО-ВЪЗ-
ПИТАТЕЛНАТА РАБОТА

Мария Николова

Ефективността на възпитателната работа в училище се обуславя до голяма степен от правилното взаимодействие със семейството. С нарушаване на взаимодействието между тези две допълващи се страни неизбежно се нарушава и целият възпитателен процес. Затова и една от задачите, които си поставих

усъвършенствуването на сътрудничеството между родителите и училището.

Успехът на детето е неразривно свързан с отношението на семейството към въпроса за нравственото възпитание и формирането на волята, на положителни навици и привички за учебен труд, дисциплинираност и любознателност.

В своята възпитателна и учебна дейност се стреми да родителски срещи разговорът с родителите да не бъде само около успеха и поведението на учениците, да не проявявам субективизъм и нетактично отношение към тях.

Работата започна усилено с първия випуск. Приетите ученици бяха от целия град, затова се налагаше родителите да водят и прибират децата всеки ден. По този начин имах възможност да осъществявам ежедневен контакт с тях.

С всеки изминал ден разбирах, че тези срещи са много полезни. Родителите се включваха активно във всички мероприятия на класа, в подготовката на празниците и правеха това с желание, сами ме питаха с какво могат да ми помогнат.

Вторият ми випуск беше с деца на шестгодишна възраст. В класа имаше няколко седемгодишни, за да допълнят паралелката. Това бяха братчета или сестричета на шестгодишните първокласници.

Учениците приемаме в края на май и началото на юни и предварително нямаме възможност да се запознаем с тях. Трябваше за кратко време през септември и октомври да направя всичко необходимо по опознаване на децата.

От предния випуск вече знаех, че за да имам положителни резултати в учебно-възпитателната работа, родителите трябва да ми бъдат първите помощници.

Тъй като ми предстоеше трудна и отговорна работа с шестгодишните първокласници, аз реших, че сериозно трябва да се подготвя за първата родителска среща. Искях предварително да избегна някои слабости на родителите във възпитанието на децата им. Някои родители разчитат само на възпитанието в училище.

Семейното възпитание на учениците трябва да се разглежда като органическа част от общия педагогически процес. Класният ръководител е този, който трябва да осъществи сътрудничество между семейство и училище.

Главната задача, която си поставих беше сплотяване родителите на учениците и формиране на обществено мнение сред тях. Здравият родителски колектив особено улеснява класния ръководител. Необходимо ми беше да включа семействата в живота на класа и училището. За мен беше важно да разкрия и изуча педагогическите позиции на родителите за възпитаване на децата, конкретните ми представи за целите на възпитанието, тяхното поведение в една или друга възпитателна ситуация, уменията им да предвиждат и преценяват резултатите от собственото си въздействие върху децата. Педагогическите позиции определят и възпитателната активност на родителите.

На първата родителска среща, която проведох в началото на септември, предложих на родителите анкета. С нея целех да се запозная с възможностите на родителите за помощ.

Отговорите ми помогнаха да планирам учебно-възпитателната си работа с класа, да включа родителите в училищния живот на класа, за да вземат активно участие във възпитанието на децата, във формирането и развитието на колективния живот.

Винаги има родители, които по-активно се включват в живота на класа и други, които по-малко могат да помагат. Важното е всички да бъдат включени.

На първата родителска среда раздадох и темите за разговор и беседи през трите учебни години. Темите могат да се дадат и за една учебна година.

Ето примерните теми за беседи:

1. Анатомофизиологически и психологически особености на децата от началната училищна възраст.

2. Свободното време на родителите в полза на децата. Спазване режима и мерки за укрепване здравето, закаливането, физическото развитие на децата.

3. Възпитаване на трудолюбие у децата в училище и в къщи.

4. Ролита на родителите за възпитаване на културно поведение у децата.

5. Единство в изискванията към децата от страна на училището и семейството.

6. Ролита на родителите в общественото развитие на чадарчетата и подготовката им за пионери.

Това бяха част от темите, които ние разглеждахме от I до III клас. Някои от темите бяха разгледани от родителите с педагогическо образование. Оставих родителите сами да стигат до някои изтини и изводи във възпитанието на децата си.

Пред мен стоеше още един важен проблем - изучаване на ученика в семейството. Започнах още от първите си срещи с родителите и с първите посещения в домовете на учениците.

Трибваше при посещенията си и от разговорите с роди-

телите и учениците да си изясня следното:

1. Какви са взаимоотношенията на детето с членовете на семейството.
2. Интересите, увлеченията и предпочитаемите дейности в къщи.
3. Поведението на ученика по време на конфликтни ситуации, в които пряко участва или не участва.
4. Реакцията му на бележките, мъмренията, наказанието, ласките.
5. Запознато ли е семейството с духовните интереси и стремежи на ученика и как работи за тяхното развитие.
6. Как влияят на ученика предаванията по радиото и телевизията.

Когато учителят знае тези страни от живота на ученика, заедно с наблюденията си в часовете и извън тях, той може спокойно да каже, че познава този ученик и вече ще прецени до каква степен той се нуждае от индивидуална работа.

Основата на възпитанието се поставя от родителите, защото и те са първите му учители. При тях прекарва по-голямата част от денонощието. Еживотът на родителите е пример за подражание. Както и примерът на учителя.

На всички родители исках да внуша, че трябва да бъдат много внимателни в думите и делата си, за да не влязат в разрез с учебно-възпитателната работа в училище. Една немислена дума лесно може да разруши онова, което учителите с не малки усилия изграждат години наред. Внушавах на родителите, че трябва да се интересуват от проблемите на възпитанието, докато детето им е малко, а не когато стане дума за превъзпитаване, т.е. когато е твърде късно. Доказана истина е, че по-лесно се възпитава, отколкото се превъзпитава.

В класа си имах две деца, които в началото се опитаха да присвояват чужди вещи. В разговор казваха, че много им харесват предметите, затова са ги взели. Явно, че тук не може все още да се говори за кражба, но това желание трябваше да се парира. В класа осъществих и среща с методист от педагогическата стая.

Безспорно е влиянието на семейството и върху формирането на положително или отрицателно отношение на ученика към учебния труд в къщи и в училище.

В часовете на класния ръководител, когато отчитаме изпълнението на поръченията на чаддарчетата, не пропускаме да говорим и за помощта в къщи.

Училището и семейството трябва да създават такива условия и такава организация на учебния труд на ученика, за да изяви себе си така, че да почувствува своето призвание, да получи морално удовлетворение от резултатите на своя труд и оттам да възникват мотиви за творческо овладяване на знанията.

ИНТЕРНАЦИОНАЛНОТО ВЪЗПИТАНИЕ ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕТО ПО РУСКИ ЕЗИК

Лавлиха Станчева

В основата на интернационалното възпитание в училище са залегнали ленинските принципи на интернационализма, които осигуряват пълната ликвидация на всички следи от икономическо и културно неравенство на народите, всякакъв вид експлоатация на една нация от друга, обезпечават не

само формално, но и фактическо равенство на трудещите се от всички националности.

Интернационалното възпитание на учениците предполага целенасоченото им запознаване с принципите на социалистическия интернационализъм, възпитаването на любов към родината, чувство на уважение и дружба между народите и братска солидарност с трудещите се от всички страни, непримиримост към националния и расовия гнет.

Важно е ежедневната възпитателна работа на учителите да обезпечава органическото единство на интернационалното и патриотичното възпитание, да се вземе под внимание политическата злободневност и актуалност на конкретните задачи на интернационалното възпитание; действеността на съдържанието, връзката му с живота. Не по-маловажна е емоционалността на средствата за възпитание, отчитането на възрастовите и индивидуални особености на децата, непрекъснатостта в работата по интернационалното възпитание. Социалистическият интернационализъм органически се съчетава с патриотизма. Затова е необходимо в ежедневната възпитателна работа да се съчетава патриотичното с интернационалното възпитание. Разказвайки за живота на хората от други страни, учителите съчетават тази работа с възпитанието на любов към родните места, към родината. При решаването на задачи по интернационално възпитание на учениците от начална училищна възраст, трябва да се започне работата от най-близкото за децата, от това, с което те се сблъскват ежедневно. Учителят трябва да използва всички налични средства, за да ги запознае с пролетарската солидарност на работниците от всички страни, с

братската помощ на социалистическите държави.

Интернационалното възпитание на учациите се решава преди всичко в процеса на обучение. Трябва максимално да се използват благоприятните възможности, които учебните програми дават на учителя за възпитаване на учениците в дух на братска солидарност с децата от целия свят, за възпитание на чувство на интернационализъм и общонационална и човешка гордост.

В началните класове учениците получават трайни знания за живота на различните народи. Задача на всеки учител е с помощта на ярки примери, на достъпно за децата ниво да разкрие понятието "пролетарски интернационализъм". Материалите от учебниците за началните класове е необходимо цялостно да бъдат използвани при възпитаването на любов към Ленин, на уважение към народите от другите страни, към героите на Съветския съюз и своята родина. Особена задача при възпитаване на патриотизъм и интернационализъм, е формирането на чувства, подтикваането на учениците към благородните преживявания. Училището е длъжно да не допуска да се породят у учениците отрицателни чувства, чужди на съвременния човек: високомерие, възгордяване, гражданско малодушие, страхлив егоизъм. Нравствените чувства внасят живо начало във възприеманите от човека норми на морала. Без преживявания тези норми остават чужди, тъй като човек в своите постъпки изхожда от обществените изисквания, които са станали за него принципи на личния живот.

В програмата по руски език определено място се отдели на патристичното и интернационалното възпитание на учениците. Основна задача на учителя е да използва

възможностите на предмета за формиране на интернационални убеждения, дружба между народите. Още на първите уроци децата се запознават с богатството и красотата на руски език. Трайното овладяване на езика играе голяма роля за възпитаването на любов и интерес към него. За да може ученикът да се заинтересува, той трябва да разбере защо го изучава, да почувствува красотата и богатството, изразителността на руския език, да осъзнае защо именно руският език е станал език за международно общуване в СССР, работен език в ООН и СМВ. На първите уроци по руски език се старая в увлекателна форма да разкажа за историческите корени на дружбата между българския и руския народ. С това предизвиквам интерес към историята на руския народ, към неговия език. Самият език и само езикът никого няма да заинтересува, ако зад него не стои народ с богата революционна история и забележително настояще.

Големи възможности за възпитаването в дух на патриотизъм и интернационализъм дава и самият учебник по руски език. Да вземем например, учебника за I клас с автор Л. Дукадинов. Стр. 4-5 "Вечная дружба". Самите илюстрации ме навеждат на мисълта в достъпна форма да разкажа за руско-турската война, за помощта на руските освободители. Освен илюстрациите, използвавам диапозитиви, албум, сборник от стихове и песни. Стр. 26, урок 17 "День седьмого ноября - красивый день календаря". С няколко думи разказвам за хода на революцията, разкривам образа на Ленин и живота на децата преди революцията. Целият разказ е на фона на диафили. Учениците от първи клас се запознават с живота на своите връстници от СССР - октомврийчетата. Сравнявайки

правилата на чавдарчетата и октомврийчетата, те самите правят извод, че изискванията са почти едни и същи. Уроците "Пусть всегда будет солнце", "Ассамблея" и "Я рисую мир" - са свързани с една обща тема: "Децата искат мир да има на земята". Тази тема е доста обширна, но като знам, че лексическият запас от думи е неголям, то основно използваме нагледни материали и записи. В същото време децата предлагат да нарисуват рисунки, да разучат песни, стихове и игри. Основната наша цел е да развиваме речта на учениците. За да се постигне, трябва преди всичко да се обогати техния речников запас. Обикновено работата по картина е свързана с притока на нови думи, термини, осмислянето на които развива логическото мислене и речта на учениците.

Темите за Великата Отечествена война, за Съветската армия носят в себе си големи потенциални възможности за патриотичното и интернационалното възпитание на учениците. В предварителната (във въвеждащата) беседа разказвам за многонационалната съветска армия, за това, че в боевете с фашистите всички народности на СССР са защитавали не само своята родина, но и са помагали на другите народи да се освободят от фашизма. Запознавам децата с Ленинградската блокада, свързвайки своя разказ с темата "Чудо земи - хлеб".

Първият урок в своя живот моите възпитаници посветиха на мира. С помощта на шефския отряд първокласниците се запознаха с тежкото детство на децата от капиталистическите страни. А във втори клас те вече сами, под мое ръководство, подготвиха урока на мира. През ноември с кратка литературна-музикална програма поздравиха не едно пред-

приятие по случай Великия октомврийски празник. Стана традиция да поднасяме цветя на паметниците.

Сред разнообразните форми на работа в часовете по руски език особено място заема разучаването на песни. Имайки мощен емоционален заряд, песента въздейства едновременно и на душата и на разума. Музиката организира учениците, отпуска ги, създава атмосфера на непринуденост.

Осъществявайки задачите на интернационалното възпитание на учениците, необходимо е внимателно да се подбира текстовия материал, който да съдействува за формирането на чувство за дружба и братство между народите. Работата по интернационалното възпитание на учениците от началните класове става по-действена, когато тя се провежда в интересна, увлекателна форма, дава на децата конкретни знания за социалистическите страни, за живота и учението на връстниците им, за това какви песни те пеят и какви игри играят.

В началното училище извънкласната работа, като правило, започва с приобщаване на учениците към четенето на малки книжки, преразказване на тяхното съдържание, участие в сюжетно-ролеви игри. Още по време на първия етап на обучение правя опита да накарам учениците да преразказват това, което са чули. С голям интерес премина работата по разказите за малкия Володя Улинов, за неговите любими игри. Проектирах диафилм, прочетох разказа, а след това проведох кратка беседа.

- Каким бил Володя в детство?

- Веселым, находчивым, справедливым.

- В какве игри любил он играть?

- В индианци, в прятки, в догонялки.

- С кем он повече всех играл?

- С Олей и Митей.

- Любили ли его деца?

- Очепь. Всегда желали, чтобы он с ними поиграл.

Както се вижда, в съвсем достъпна форма учениците се запознават с детството на вождя на революцията и се учат да разказват. В същото време пред всеки ученик има книжката за детството на Б.И.Ленин и я разглеждат. По-късно, същата книга се използва в часовете по време на комплексния курс. Започвайки работата с илюстрации на една книга през ноември, ние завършваме с четенето на същата през април. По такъв начин на децата е по-интересно да четат това, което вече им е познато. Заключителната задача на учениците беше изразително четене.

В началните класове особено важно е и в извънурочната работа да ^{се}поддържа интереса към предмета, възникнал в часа. За целта още в началото (началния етап) учебникът не бива да бъде единственото помагало в часовете по руски език. Едно от основните изисквания в работата си с малките ученици считам наситеността на всяко занятие със занимателен материал, максимално използване на игрови елементи. Граматическият материал, поднесен в игрова форма, предизвиква голям интерес сред учениците, съдействува за разкриването на познанията им за обкръжаващия ги свят, усъвършенствува тяхната руска реч. Въпроси и задачи с игрови характер използвам при провеждане на беседи, различни конкурси и празници. (Например, "Прощание с букварем" - гости бяха герои от известните на децата приказки).

Естествено, че в началния период на обучението по руски език и в извънурочната работа, широко използвам знанията на учениците по роден език за съпоставка и обяснение на отделни понятия.

Извънкласното четене в началните класове е необходимата съставна част на комплекса от условия за подобряване на цялата възпитателна работа, в това число и на интернационалното възпитание.

В заключение искам да споделя, че всеки учебен предмет по своему възпитава учениците. Интернационалното възпитание в училище е сложен и многостранен процес. Целта към която се стреми е моите възпитаници да уважават и обичат съветския народ и неговата богата история така, както своята родина. Най-важно условие за формирането на такава позиция се явява хармоничното съчетание на масовите, индивидуалните и диференцирани форми на работа.

ФОРМИРАНЕ НА ПРИЛИЧНО ОТНОШЕНИЕ КЪМ УЧИЛИЩНОТО ИМУЩЕСТВО И НАРОДНОТО БО- ГАТСТВО

Галина Кенаралиева

Сега, както никога пред училището стои важна задача - необходимостта да се усъвършенствува икономическото образование на учалите се, да се формират у тях разумни, осъзнати потребности, стремеж към активно участие в обществено-полезния труд. Най-напред е необходимо да се формира в съзнанието на учениците разбиране за това, че

висш граждански дълг на всеки колектив, на всеки ученик, е конкретният принос в делото за укрепване могъществото на Родината.

Затова в своята работа целенасочено работи по възпитаване на пестеливост и грижливо отношение към народното богатство. Виждайки как децата не дояждат донесените закуски, как оставят парчета от тях в парка, хвърлят ги в кошчетата, реших да разбера как те се отнасят към хляба, знаят ли как той стига до нашата маса. Техните знания бяха доста оскъдни. Затова в четвърти клас решихме да проведем час на класния на тема: "Хлябът - начало на всичко". Децата сами подготвиха табло за хората, които отглеждат житото и пекат хляба, прочетоха изразително стихове за него. След това пред тях говори агроном, който разказа колко трудно се създава хлябът, а работничка от Хлебозавода ги запозна с пътя на хляба от завода до нашата маса. Тя сподели, че ѝ е болно да вижда как изхвърлят хляб в контейнерите за смет. С особено внимание всички слушаха разказа за блокадния Ленинград, в който децата получавали по 125 г. черен хляб. На всеки от учениците бе дадено в края на часа по едно късче от него. Те знаеха, че децата на блокадния Ленинград не са получавали нищо друго, затова може би този хляб им се стори толкова вкусен.

За възпитанието на добросъвестни стопани на страната важна роля играят и материалите от периодичния печат. Така в "Правда" беше напечатана статия, в която се казваше: "Ако в едно семейство бъде изхвърлен дори 100 г. хляб на ден, то за една година това прави 36,5 кг. За цялата страна тези цифри ще бъдат огромни. Трябва допълнително да

се разорат и засеят големи площи, да се построят около 40 елеватора за съхранение, за да се превърне пшеницата в брашно. Цяла година трябва да работят няколко големи мелници, за да се изпече хляб от полученото брашно е нужно да се набавят около 4000 т. мая, 5000 т. сол, немалки количества захар и мляко. Имайте още предвид - правят се разходи на енергия, за превозване на зърното, брашното и т.н. И ще разберете какъв наистина огромен човешки труд отива на вятъра, когато хвърлиме на боклука дори парче хляб".

След това бяха предложени рецепти за ястия от сух хляб, взети от в."Недели". Икономисвайки късчета, дори трохи хляб, ние трябва да помним за 40-те хиляди ежедневно умиращи от глад деца по земята, чийто живот това късче може да спаси.

Стигнахме до извода, че за културата на нацията говори и отношението ѝ към хляба. Считаю, че за възпитанието на икономичност голяма роля играят и задочните екскурзии в предприятията, където се произвеждат употребявани в ежедневието предмети. Има в живота ни вещи, с които дотолкова сме свикнали, че ги смятаме вечни. Сол има винаги, кибрит също. Вие не мислите за тия неща, просто ги има. А нали не винаги е било така. Във всеки от тези предмети е вложен трудът на хиляди хора. Да вземем като пример кибрита и да проследим къде и как се ражда той. Следва беседата "Колко струва огънят"? Този материал намерих в сп."Глът техник", 1979, № 12.

Бяха проведени и беседите: "Най-вкусната вода" ("Мурзилка", 1981, № 7), "Колко часа работи мама?" ("Пионер", 1981, № 4).

Тук, разбира се, основната тежест пада върху учителите, тъй като той трябва да търси материал и да запомня всичко това, за да го предаде на децата интересно и емоционално. За много от тях тези екскурзии станаха открития, помогнаха им да променят отношението си към тези вседневни неща, с които са свикнали.

Постоянно внимание отделям, за да възпитам у подрастващите грижливо отношение към училищното имущество. Тази привичка се формира постепенно. Дежурните следят за състоянието на мебелите, учебните пособия и оборудването на кабинета. В класа е създадена рейдова бригада, която провежда рейдове по икономия на учебници, инвентар, резултатите се съобщават в ЧКР, обсъждат се на пионерски сбор. Пионерите проведоха събрание: "Колко струва безплатното"? Отрядният съвет даде на всяко звено задача. I звено трябваше да разбере от домакина колко струва една маса, един стол, колко плаща училището за ток, вода, за учебници. II звено посети пионерския дом, научи колко ученици участвуват в кръжоци, колко плащат на ръководителите, колко за костюми и т.н. III звено посети поликлиниката - запозна се с това, колко струва лечението на един човек в болницата.

Оказа се, че за нас всичко това е безплатно, а всъщност за всичко плаща държавата. Боеки е длъжен да умее да цени и да пази това, което му се предоставя от социалистическата родина.

Друга форма на работа за възпитаване на пестеливост е играта. На децата им харесват игрите - състезания, където могат да покажат своите умения и знания. Ние проведохме играта "Икономисти и иже". Класа разделихме на три групи. Те бяха длъжни да подготвят съобщения за това, какви предприятия

има в района, каква продукция се произвежда там, да назоват специалисти и професии, необходими на тези предприятия. След това се проведе конкурсът "Сръчни ръце". Трябваше да се закъпят дрехи и да се приготви салата. Накрая на масата сложиха хранителни продукти: хляб, картофи, зеле, маркови, чушки. Трябваше за 5 минути да се напише цената на всеки продукт. Оказа се, че не всички ученици знаят цената им, рядко ходят в магазина, малко помагат в къщи. За това говорихме на събранието, което се проведе с родителите. След това библиотекарята предложи на учениците книги по икономика. Оказа се, че учениците почти не участвуват в планирането и в икономичното изразходване на семейния бюджет. Тук предстои още голяма работа с родителите.

Разбира се, цялата тази дейност възпитава у ученика чувство на пестеливост, но от мен са направени само първите крачки в това направление. Едно от най-важните звена в системата на работа по възпитанието на пестеливост това е обучението на родителите. Би било добре, ако това обучение се провежда по паралелни класове.

СОДЕРЖАНИЕ

стр.

Введение.....	
I. О повышении качества и эффективности обучения	
ХР.ДОНЧЕВ - Уроки литературы и их связь с другими учебными дисциплинами и искусствами.....	
Е.ЛИСИЧКОВА - Отражение науки и культуры в учебно-воспитательном процессе.....	
Б.ДОЧЕВА - Обучение физике и требования научно-технического прогресса.....	
СВ.МИТЕВА - Компьютеры и учебно-воспитательный процесс.....	
СТ.ВЕЛКОВА - О некоторых качествах памяти и мышления и их применение в обучении математики.....	
Д.ЮРДАНОВА - Роль функциональной нагрузки и восстановления для всестороннего развития личности ученика.....	
Б.КАМЕНОВ - Методы решения поставленных проблем и аргументации мнения в обучении обществознанию.....	
ХР.БОНДЖЕВА, Н.БИТЛИЕВОВА - Работа по группам для открытия и развития лингвистических способностей учеников через обучение западным языкам.	
СТ.ДЕСКОВА - Групповая самостоятельная работа по математике в I-III классах.....	
И.КАСЧИЕВА - Состояние - эффективная форма в обучении химии.....	

- II. Вопросы коммунистического воспитания учащихся.....
- Н.КАЛЕНКОПОДСКА - О нравственном воспитании учеников через обучение литературе.....
- П.Г.РОВА - О классово-партийном воспитании учеников I-III классов через обучение родной речи и русскому языку.....
- М.НИКОЛОВА - Работа классного руководителя с родителями учеников начального курса по улучшению учебно-воспитательной работы.....
- М.СТАНЧЕВА - Интернациональное воспитание на уроках русского языка.....
- П.КЕНАРАШЕВА - Формирование бережного отношения к школьному имуществу и к народному достоянию.....

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

стр.

Предговор.....	3
I. За повишаване качеството и ефективността на обучението.....	6
ХР.ДОНЧЕВ Уроците по литература и връзката им с другите учебни дисциплини и с изкуствата	6
Е.ДИСИЧКОВА Отражението на науката и културата в учебно-възпитателния процес.....	16
Б.ДОЧЕВА Обучението по физика с изискванията на научно-техническия прогрес.....	24
СВ.МИТЕВА Компютрите и учебно-възпитателния процес	31
СТ.ВЕЛКОВА За някои качества на паметта и мисленето и тяхното използване в обучението по математика.....	36
Д.НОРДАНОВА Ролята на функционалното натоварване и възстановяване на всестранното развитие на учениковата личност.....	46
Б.КАМЕНОВ Методи за решаване на поставени проблеми и за аргументация на мнения в обучението по обществознание.....	51
ХР.БОЙДЖЕВА, Н.ВИТЛИЕВА - Работа по групи за откриване и развитие на лингвистични способности на учениците чрез обучението по западни езици.....	60
СТ.ДЕСКОВА Груповата самостоятелна работа по математика в I-III клас.....	72
И.КАСЧЕЛОВА Състезанието - ефективна форма в обучението по химия.....	78

II. Въпроси на комунистическото възпитание на учащите се.....	83
Н.КАМЕНПОДСКА - За нравственото възпитание на учениците чрез обучението по литера- тура.....	83
П.ГЕРОВА За класово-партийното възпитание на учениците от I-III клас чрез обуче- нието по родна реч и руски език....	93
М.НИКОЛОВА Работата на класния ръководител с родителите от началния курс за подо- бряване на учебно-възпитателната ра- бота.....	100
М.СТАНЧЕВА Интернационалното възпитание чрез обучението по руски език.....	105
Г.КЕНАРАЛИЕВА - Формиране на грижливо отношение към училищното имущество и към народ- ното богатство.....	112

ЕСИУ С ПРЕПОДАВАНЕ НА РУСКИ ЕЗИК "Л.ТОРКИ"
КЪМЛЕЕН КОМИТЕТ

ЗА ПОВИШАВАНЕ КАЧЕСТВОТО И ЕФЕКТИВНОСТТА НА УЧЕБНО-
ВЪЗПИТАТЕЛНАТА РАБОТА

Из чедния педагогически опит
(Юбилеен сборник)

Съставител: к.п.н.Петко БОНДИЕВ

Редактор и коректор: Галина Гиндянова

Юрица: Стоян Ангелов

Формат

Печатни коли

Тираж

ДП "Дунав" - Русе

Поръчка

